

Q
44
C42
NH

Sitzungsberichte

der königl. böhmischen

GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN

in Prag.

Jahrgang 1868

Juli — December.

506437
.C448

PRAG, 1869.

Sitzungsberichte

der königl. böhmischen

Gesellschaft der Wissenschaften

in Prag.

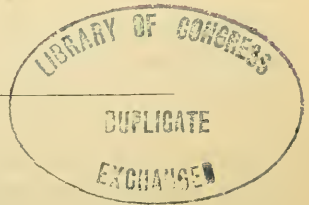
Jahrgang 1868.

Juli — December.

PRAG.

1869.

53839

104

Sitzung der philologischen Sektion am 20. Juli 1868.

Anwesend die Herren Mitglieder: Dastich, Hanuš, Štorch und als Gast Herr Truhlář.

Der Vortragende, Herr Hanuš, gab in einem böhm. Vortrage den Bericht über neu aufgedundene böhm. Schriften, namentlich über eine Beichtformel aus dem 14. Jahrhunderte und verglich dieselbe mit deutschen und anderen slavischen Formeln der öffentlichen Beichte in katholischen Kirchen. Sein Vortrag lautete wie folgt:

Historie zpovídání se není ani vůbec, ani co do svých osudů v Čechách zvláště, posud veskrz jasná. Věc sama co uznání a vyznání své křehkosti leží hluboce zakořeněna v duševním vývoji člověčenstva: neb sám sobě zpovídá se každý člověk i když hledí vymlouvatí se z pokleskův svých; přiznání se však jinému a vyznání se veřejně založeno je dílem v sdílnosti přirozené každého a v náchylnosti buď větší buď menší jedné lidské individuality k druhé, dílem však na duševném zjevu, že sdělený poklesek zdá se býti lehčím nesděleného. V církvi křesťanské vyjevila se vyznavačí sdílnost jinak, než se to stává v pospolitém živobytí, kde důvěrou kloníme se k jednotlivému příteli, příbuznému, známému: v církvi vyjevila se taková sdílnost (jako v židovství) nejprvé k všeobecnosti církevní, nežli, jak později, k jednotlivému knězi v tajném zpovídání se. Všeobecné vyznání se za hříšníka v kostele před knězem trvalo téměř až do r. 1215, do odbývání totiž čtvrté synody Lateránské, v které Innocenc III. zavedl jest tajnou zpověď neb zpověď ušní naproti bývalé veřejné zpovědi.

I samé slovo „zpověď“ má jakýsi smysl veřejnosti do sebe, jelikož „zpovědník“ je též tolik, co vyznavač, confessor. St. sl. je po-věd-ati, naše po-víd-ati; pověď je dogma, doctrina a naše slovo

„z-po-věď stojí místo iz-po-věď. Německé beicht m. původního bi-jicht je tolik co be-jahung, přiznání se, confessio.

Kněz čítal obřadně a to veřejně registřík všeobecnějších hříchův před obcí shromážděné a každý jednotlivec přiznával se k tomu neb onomu hříchu, jak se zdá, netoliko uvnitř v mysli, než i zjevně, na příklad buď nakloněním hlavy, nebo jak německé bi-jicht, be-jahung naznačuje i mluvou. Takové registříky hříchův, formulae confessionis, beichtformeln zvané, nebyly, jak se zdá, všudy co do hříchův jednaky: soudě ze zachovaných nám fragmentů, lišily se místy i časy jak dotčeno, co do vypočítání hříchů, dle způsobu, jak totiž kněz (biskup z počátku) svou obec byl poznal. Od takových formulí zpovědných liší se valně tak zvaná specula confessionis, beichtspiegel či zrcadlo, v nichž viděti, jak se má dobře zpovídati, neboť tato zrcadla založena jsou na soustavách středověkých o hříších, povstala, jak se aspoň zdá, teprva v dobách tajných zpovědí, aby hříšník, i nevzdělaný, jako na příkladě spatřil, jak má své svědomí zpytovat.

Pravých formulí zpovědných nezachovalo se mnoho. Německé sebral a vydal H. F. Massmann v Bibliothek der gesammten deutschen National-Literatur, VII. svaz 1839 (Sig 37. N. 170.). Z nich viděti, že napřed lid se modlil „Věřím v p. boha“ „Sine fide impossibile est placere deo“ — „nu sprechet nach mir“ (knězi). „Ich widersage mich dem tievel und allen seinen werchen (následujíc hříchy). Pak „post confessionem“ dokládá kněz, že má moc, rozhřešiti je, a praví: indulgentiam et remissionem omnium peccatorum vestrorum — — per gratiam sancti spiritus tribuere dignetur vobis pius et misericors dominus, amen.“ Načež to opakoval německy „antlaz aller iwer sunden — rúch iv ze verlihen mit den gnaden des heil. geistis unser herre der almahlige got an diesem lebene, amen.“

Toto dostačí poznati při zlomech slovanských formulí i pochod té ceremonie u Slovanů. Ze slovanských formulí jsou posud známé: Slovatné zlomky korutánskou řečí psané, a to mezi r. 952 a 994, pod jmenem zlomků Frisinských proslulé a známé. Rukopis leží nyní mezi cimeliemi v Mnichově. Tiskem vyšly r. 1827 v Petrohradě a r. 1836 ve Vídni (Glagol. Cloz. str. XXXV.). Počínají takto: Napřed jde řeč (biskupa?) o hříšnosti lidské, která se končí slovy: „Da potomu synci! božie raby prizvavše tere im (pak jim) grěchy vašę počtęte i im izpovědni badčte grěchov vašich.“ Na to odříkával se lid čerta praviv: „Jaz se zaglagola zlodęju i všem jęgo dęlom i všem jęgo lępotam. To že věrują v bog vsemogaći i v jęga

syn i v světy duch.“ Nyní následují vypočtení hříchů a to předně slovy: „Bože, gospodi milostivy, otče bože! tebe izpovědě vsj moj grěch.“ -- Načež teprva následují jednotlivé hříchy a prosba za odpuštění jich.

2. zlomky brněnské, jez Dobrovský v Brně v klášteře Augustiniánském našel a v poslední své nemoci opsav Kopitarovi do Vídně zaslal, kterýž je vytisknouti dal ve svém Glagolita Clozianus na str. 47. Pocházejí z 14. neb 15. století a počínají takto: „Nábožně a pokorně pokleknuc na svu kolenu dajte se vinny panu Hospodinu ve všiech hříšiech řkuc po mnie nabožně a pokorně a řka každy sam od sebe: ja hříšny človiek zpoviedam se k bohu otcí i synu i sv. duchu — i tobie kniezie mych všiech hříechov... shříšil sem v siedmi smrtelných hříšiech, v pyšie, v zavisti, v nenavisti atd. Tebe kniezie prosim, by mie rozhříšil boží mocí i tvú mocí ješto máš od hospodina, mych všiech hříechov viedomych i neviedomych, smrtedlných i uhlavních.“ Načež kněz: „Nakloňte sva nabožna srdce panu hospodinu a mnie sve hlavy: popros jeden za druhého, tudiež take za mie hříšneho a ja viernie za vy. Misereatur etc. Absolutionem etc. Prosil sem za vy pana hospodina, by vam všem račil hříechy odpustiti, milost svú dáti, zdravie prodliti, naposledy po skonání života vašeho nebesne kralovstvie dáti a vy všickni řieknete Amen, tak daj pan buoh.“

3. Formule česká, r. 1861 p. K. Vinařickým z modlitebných knih na skloňku 15. století psaných vyňatá a v časopisu katol. duchovenstva (II. svaz. str. 459—465) vytištěná. Tato „staročeská z pověď“ nezdá se mi však býti „obecná“, než jen podle formulí obecných zpovědi pro knihu modlitební zřízena a okrášlena. Počíná takto: Hospodine milostivý, jenž podle množství smilovanie tvého hříechy zavinělé zahlazuješ X tě chválil se všemi tvými svatými na věky věkoma. Amen.“ Podobné modlitby za odpuštění hříchův nachází se v rukopise 4. F. 25. na zadním přidešti. „Všemohucí bože ne miernie dobrotivy vysoce prosimt hřiesny tve nesmierne dobroty rač na mie zezřieti milostvie X rač mi odpusti(ti) me všecky hříechy a konečnie mie vesti u viečny život. Amen“ (15. stol. Pravopis starý).

4. zlomek nachází se v rukopise latinském 1. G. 38. (kazání latinská) univ. knihovny Pražské a najde se na listech 86 a 87 s následující z povědní formulí ze 14. století:

„Zhříšil sem v desatero božiem (sic) prikazani, že sem nemiloval boha meho ze vsie me dušie, že vsie me sily, ze všieho meho srdce, nade všiecko stvořenie, a sveho bližnieho jako sam sebe, na

prazno vieroval, svatkov nectil, cizieho žadal: toho žellem s pravu vieru.

Shriešil sem v sedmeře svatosti cierkve svaté, že sem křtu svateho, svateho biřmovanie v čistotie nezachoval, pokanie za me hřiechy nevyplnil, tak pravie a tak nabožnie, jakz mi skazano bylo, v manželstvie nebo v panenstvie, anebo v vdovstvie nestal tak čistie, tak pravie, jakž mi pan buoh prikazal, tieło krale nebeskeho nena-božnym srdcem, zlu mysli častokrat přijimal, toho mi žel s pravu (vieru).

Shriešil sem v sedmi smrtedlnych hřiešich, že sem byl pyšny, zavistivy, nenaviztivy, lakomy, lakotny, smilny a těsklivy na boží službie, toho mi žel s pravu vieru.

Shriešil sem v osmero blahoslavenstvie cierkvi svate, že sem chudoby, kteruz na mie mily pan buoh přiepustil, nemilo trpil, že sem nebyl tichy, že sem neplakal na sve hřiechy a že sem nebyl lačen ani žiežniv milosti božie, a take že sem nebyl milosrdny nad svym bližnym a take nebyl sem čisteho srdce, nebyl sem pokojny; protivenstvie sem nemile trpiel, což na mie pan buoh přiepustil, toho mi žel atd.

Shriešil sem v devietí cizich hřiešiech, že sem ponukl k hřiechu prikazal sem učiniti hřiech, aneb přiepustil sem, posuzoval sem živych i mrtvych, panen, paničov, knieži, manželov, vdovcov i jinych roz-ličnych stavov a sam sem sie nikdy nemohl poznati v svych hřiešiech, želem toho s pravu vieru.

Zhřiešiel sem v šestero milosrdenstvie, že sem nemocneho nena-vřtievil, mrtveho k hrobu neprovodil, pocestneho v duom nepřijal, lačneho nenakrmil, žižniveho nenapojil, nad chudym sie neslitoval, mnohokrat slyšie hlas, uši svoje obratil sem, abych sie neslitoval: toho želem s pravu vieru.

Szhriešil sem v pieti smyslech života meho, že sem očima svy-ma hleděl na nečiste a na hanebne vieci, ušima myma posluchal ne-šlechetne vieci a nečiste, nos moy zahrazuje přied tielem mrtvym meho bližnieho, aby me tieło nečiste ohyzdy nemielo; usty svymi mluvil sem nečistu řieč nešlechetnu i ni boha ctil, i ni jeho matky, i ni jeho svatych i ni ktereho svehu bližnieho; nohami svými cho-dil k marnym viecem, mnohokrat k tancom, kostkam, k cyhram roz-ličnym viec, nežli k buoži službie; ač sem kdy šel na božie službu, tu sem byl teskliv, nepokoren, nenabožen a mnohokrat sem i reptal proti slovu buožiemu: toho želem s pravou vieru.

I v jinych ve všiech hříešich, v nich mie mily pan buoh zna, jenž přied ní(m) nic tajno ninie (nynye), nic skryto ninie, prosim jeho svate milosti, aby mi duešni den račil milostiv byti, prosim matky Marije se všiemi svatymi, aby račili za mie prositi, tebe knieze prosim, aby mie rozhříešil a za mie boha prosil.

(Načež kněz dí:) Naklontež srdce sva nabožna bohu a proste za otpuštieie vašim hříechom.

Rukopis latinský má zvenčt nápis: *Sermones de passione domini respondentibus locis satis pulchri et de omnibus Sanctis.*

Na listu 168 stojí však: *Expliciunt aliquot sermones de passione domini nostri Jesu Christi scripta et finita per Jacobum de Hericz prope Crumlov in scola sancti Nicolai stans in foro pullorum Prage in antiqua civitate. De his et omnibus sit benedictus deus in saecula saeculorum.*

Po ukončené přednášce oznámil, jak byl přislíbil, Dr. Hanuš, že v novějším čase opět českým spisův v sbírce rukopisné na stopu přišel, jež potud veskrz neznámé byly. Je jich přes dvacet. Nejhlavnější jsou mimo dotčenou formuli zpovědní následující:

1. Spis mistra Jana Husi o šesti bludův v rkpse. 4. F. 25., z konce 14. století. Počíná: „Znamenav šest bludův, jimižto mnozí mohli býti zavedeni, položil jsem písmo svatých v Betlemie na stiene napsane, aby se jich lidee vystřehali takto: *primus error. První blud o stvoření.*“ Konec schází.

V tom rukopise najdeš i jiné české zápisy, jako ku př. na přideští zadním modlitbu hříšníka za odpuštění hříchův. — V rukopise 4. G. 6. nachází se i *Sermo Mag. Joh. Hus, quem proposuerat facere in concilio constantinensi* (fol. 53.). Co do spisu o šesti bludův srovn. J. Erbena: *M. Jana Husi sebrané spisy*, str. 326.; co do kazání Höflera *Scriptores rerum Husiticarum* I. sv. str. 297. V dotčeném rukopisu 4. G. 6. stojí na předním přideští rukou současnou psáno: *Regnum Boemie nullo prudencie humane regitur consilio, sed celestis influenza gubernatur. Est etenim posterior mobilis benivulus in eo aspectus, quo evoluta si regulato ingenio ductum non fuerit, aut desolabitur, aut alienigenarum dicioni substernetur. Hoc magister Gallus.*“

2. Rukopis 1. F. 40. chová v sobě Oldřicha Kříže z Telče glossy a překlady české k statím některým latinského breviaře. Rukopis, jenž jest dílem na pergameně, dílem na papíře 4° psán má nápis: „Liber Crucis de Ustek.“

3. Rukopis 1. F. 38. má taktéž glossy rukou Kříže z Telče psané a to k latinským kazáním, co důkazem, že kněžstvo kazání si psávalo latinsky, česky je ale vykonávalo. V rukopise 1. B. 33. stojí rukou Kříže následující poznamenání: *Iste liber intitulatur Magistri Conradi condam plebani ecclesie sancte Marie in leta curia, viri illuminati, zelatoris fidei catholicae, qui hunc collegit de autenticis libris doctorum sanctorum. Frater Crux de Telč attulit secum istum ad monasterium Třebonense anno 1478. quem eni in scolis rector existens a Johanne Presbytero de Manietin et persolvi propria pecunia.* Totě je dodatek k str. 32. „Quellenkunde.“ 1868.

4. Rukopis 3. J. 12. zaujímá v sobě překlad glossovany písní latinských církevních rukou 14. stol. psaný, ku př. *veni redemptor gencium zavítaj vykupiteli lidí — ave maris stella zdrava morska hvězdo božie — pange lingua zpievaj, o jazyku atd.* Důležitý tedy rukopis, jelikož latinské originaly zachovalých českých písní ukazuje. Srovn. „Malý Výbor“, 1863. Staročeské církevní písně, str. 60—64.

Philosophische Section am 27. Juli 1868.

Anwesend die Herren Mitglieder: Štorch, Hanuš, und als Gäste: Jedlička, F. Drůbek, Jos. Kolář, D. Rabpenko, Jos. Mazanec.

Dr. Jedlička trug in böhmischer Sprache seine Anschauungen über die Entwicklung der Sprache bis zur Entstehung der sogenannten einfachen und unbedeutenden Sätze vor. Der auf genauen psychologischen Studien begründete Vortrag ist seither in Form einer Abhandlung in dem Jahres-Programme des böhmischen Realgymnasiums auf der Kleinseite Prags erschienen.

Naturwiss.-math. Section am 12. October 1868.

Anwesend die Herren Mitglieder: Weitenweber, Amerling, Vinařický, Novák, Zenger und v. Waltenhofen; als Gäste die Herren Král und Wassmuth.

Das ausserordentliche Mitglied Herr Zenger sprach über die interessanteren physikalischen Vorträge, welche in der im heurigen Herbste zu Norwich abgehaltenen Versammlung der englischen Aerzte und Naturforscher stattgefunden haben.

Das ausserordentliche Mitglied Hr. Dr. Amerling hielt folgenden Vortrag über seine im September l. J. in der Umgegend von Brandeis und Altbunzlau angestellten Forschungen in naturökonomischer und physiokratischer Beziehung.

In den diesjährigen Ferien hatte ich Gelegenheit mich durch drei Wochen in der Altbunzlauer und Brandejser Gegend aufzuhalten, so wie später die Liebner Insel bei Prag mit ihrer Grünzeug-Gärtnerei näher zu untersuchen. Ich muss gestehen, dass ich an diesen Orten Beobachtungen machte, die mich sehr erfreuen, und zwar weil beide Orte erstens sehr ähnliche Fluss Terraine und Landschafts-Scenerien besitzen, weil die Anbauer einander in praktikablen Sachen reciprok rathen, ja selbst Anweisungen geben, ja endlich weil alle sich über die Concurrenzverhältnisse der Märkte in Miss- und Gedeihjahren verständigen können, um hiedurch die Grünzeug- und Obstgärtnerei daselbst auf naturökonomisch-richtige und zugleich ergiebigste Grundlagen zu basiren. Leider steht dieser Zweig der Nationalökonomie bei Brandejs und Altbunzlau im Verhältnisse zu jenem bei Saatz, Leitmeritz, in der Goldenen Ruthe, bei Budweis etc. auf einer primitiven Stufe und an einen Vergleich mit den Vierländern bei Hamburg, mit den Planitzer Etablissements in der Lausitz, mit denen bei Erfurth, bei Paris, in Belgien, in Holland, Niederland, China etc. ist gar nicht zu denken.

Doch wir wollen zur Sache der möglichen besseren physiokratisch geregelten Zukunft! Das Terrain von Brandeis-Altbunzlau gleicht jenem von Lieben und diese beiden gleichen den gewöhnlichen sehr häufigen Alluvial-Brandungs-Gegenden von Russland, wo man allgemein das Brandungsterrain Gornaja nennt und das Alluvialterrain Lugovaja, was zu böhmisch und deutsch gesagt horná, das Bergige, und luhová, das Auige bedeuten würde.

Gornaja ist das Brandeiser und bei Prag das Bohnicer oder Trojer Ufer, und Luhova das Altbunzlauer, oder Holešovitz-Liebner Flachuferland. Das Hauptmaterial zu den hiesigen Alluvial-Landen lieferte wohl bei Brandeis die Elbe mit ihren häufigen Ergiessungen und Tümpeln, vielfach aber auch der reissende Iserfluss, dessen Name auf jizlivý und jezerovitý und jezovity, also auf dessen oftmalige

Gereiztheit, Seen und Tümpel so wie Wehrbedarf jezy, prahy, hinweist. Die Elbefluthen sind wohl inundatorisch (lave, labe, rozlévati se), die des Iserflusses aber reissend, viel Gruss und Geschiebe zerklüftete Halbedelsteine und wahre Edelsteine bis an ihre Mündung bringend. Weithin im vereinten Elbe-Iserflussbeete unterscheidet man genau das klare Elbewasser von dem versatilen, vergrussenden, uferzerreissenden Iserfluss, so wie wir ganz Aehnliches an der Moldau und der Beraun bei Königssaal und auch anderswo wegen nicht zu unterschätzenden Beobachtungen ihrer naturökonomischen Terrainwirkungen sehr wohl unterscheiden müssen.

Auf den Liebener Inseln sind eine Elle tief schon starke sterile Grusslagen, welche vielfach der nachhaltigen Fruchtbarkeit dieser Auen schaden, während wir das Umgekehrte in den Saatzer Alluvien des Goldbaches und den Elbc-Alluvien der Goldenen Ruthe nur bewundern müssen, und durch die vielen bereits untersuchten Lagen von häufigen angeschwemmten Karschen, Braunkohlenlagern mit ihren tropischen Floraresten und Mineralsalzzuflüssen des Teplflusses, so wie nicht minder durch Eisenoxydgehalt der alten rothen Sandsteinformation ganz erklärlich finden.

Die Altbunzlauer Gegend ist bisher mittelst der Brunnen und Kellerbesichtigungen noch nicht wissenschaftlich untersucht, und eben so die Quellen. Nur das Badewasser der Houška-Gegend gibt ein grossartiges Anzeichen, dass die Iser aus der Old-read-sandstone- und Porphyrgegend kommend viel Eisenoxyd und zwar schon mehr und länger chemisch verarbeitetes enthält. Sehr bemerkenswerth sind die Alluvial-Sandterraine der Altbunzlauer Gegend, denn besonders bei dem Dorfe Podbrahy übersieht man ringsum die terrassenweise absteigenden, vor Jahrtausenden zu Flussbeeten [der damals noch breitfliessenden Iser] dienenden Alluvialterraine, was alles an die noch jetzt breitfliessenden Flüsse Australiens, besonders Neuhollands Morayfluss, der amerikanischen Flüsse Maragnon, Mississippi etc. lebhaft erinnert. Wenn man bei der Excursion von Altbunzlau aus diagonal nach Sojovic und Lissa aus den erzherzoglichen Wäldern kömmt, so steht man am Rande des höchsten Iser-Alluviums, steigt herab zum Dorfe Podbrahy, (pod břehy, Unterufer) das auf der zweiten Terrasse steht, (druhá stupše, daher anderswo Stupšice) und kommt von da wieder absteigend zur dritten Terrasse des Dorfes Sojovic, Nedomic, Ovčary, indess die Iser selbst, die tiefste vierte Region zwischen bebuschten Ufern einnimmt und ihre Fluthen scheinbar still hinwältzt.

Eine besondere Erwähnung verdienen die vielen Alten Arme der Luhová der Elbe mit den vielen morastigen Tümpeln der Altbunzlauer Gegend. Noch nirgend hier hat die herkulische Hand diese Natur-Augiasställe gereinigt; aller Wiesen- und Angerbestand, alle Wasservertheilung ist bis dato noch primitiv und wenn gleich der hochverdiente Erzherzog Karl mit dem Aufbau eines schönen Badehauses und mit der Herrichtung eines langen Wasser-Abzugsgrabens bereits begann, so darf doch diese ganze Terrainregulierungs-Sache nicht nur den eiren Schultern aufgebürdet bleiben, sondern ist eben so gut eine erste und ernste Angelegenheit der hiesigen Stadtbürger und des hiesigen Domcapitels; ja sogar diese Kräftevereinigung dürfte nicht ausreichen, weil erst hinter Brandeis gegen Prag zu, bei Vinoř etc. ein lästiger ja schädlicher Ueberfluss an Lehmboden stattfindet, während der Altbunzlauer-Alluvialsand fast gar keinen Lehminhalt und erst gegen Dřízy, gegen die drei Hlavna zu, häufigeren schwarzen, durch Wind aber wegblasbaren Humus enthält. Dieser Lehmmangel wird von den Luhovaja-Bewohnern tief gefühlt, ja vielfach noch auch der Mangel an Bau- und Strassen-Steinen, welche ihnen nur das Gornaja-Terrain von Brandeis, der Steinbruch des Domcapitels und andere verschaffen können. Es ist also in diesem Terrain eine totale Ackererden-Verbesserung, ja vielmehr völlige physiokratische Austauschung zwischen dem sandarmen Vinoř, Dřevčic und lehmlosen Altbunzlau bezüglich des Lehms und Sandes so wie zwischen Brandeis und Altbunzlau bezüglich der Strassensteine unumgänglich nothwendig, wobei aber das Aerar des Landes thätig mitwirken muss und zwar durch Ablassung von der Brückenmauth, wenn es Fuhren sind, welche jene grossartige Terrain-Emelioration zu Zwecken haben. Wir haben hier die mauthfreie Steinzufuhr auch mit angeführt, weil ohne Strassen- und Wegbau in diesen bodenlos sandigen Gegenden keine Feld- und Wegabgränzung, folglich auch der vielfache Terraingewinn gar nicht möglich ist, in der Trockenzeit nicht, wegen endlosen Staub bei jeglicher Bewegung des Windes oder der Thiere, und in der Regenzeit nicht, wegen allseits weichenden Schlamm beim Einschneiden der Wagenräder.

Diese Kanalisierung des ganzen dortigen Terrains dürfte aber durchaus nicht ohne gehörige Rücksichtnahme auf die Inundations-Regulirung der Elbe- und Iserufer, so wie auf die gehörige Nivellirung der abzugewinnenden Gartenbau-, Trainage-, Wasser-Reservoir- und Wohnungsparcellen unternommen werden, weil kleinere Sonderversuche nie in dieser Angelegenheit einen endlich physiokratischen

Werth besitzen können. Damit wir uns aber bei dieser metachorischen Frage nicht noch länger aufhalten, so bringe ich nur meine diesartige im Jahre 1860 in der Goldenen Ruthe Böhmens gemachte Erfahrung in Erinnerung und verweise auf meinen Aufsatz aus Lotos 1861, und Seite 44 meiner Gesammelten Aufsätze aus dem Bereiche der Naturökonomie und Physiokratie“ Prag 1868.

Was die Begränzung dieses Alluvial-Sand-Terrains von Altbunzlau betrifft, so findet sie statt bei dem Gute Drízy 2¹/₂ Stunden von Altbunzlau einerseits, weil hier (die Hügelreiche Cecemín) der Plaenerkalk und Sandstein gehoben durch Basalt gerade so wie in der Melniker Weinberggegend Chlomek, Chlomin etc. stattfindet, und andererseits hinter den wahrhaft merkwürdigen wasserreichen Wrutitzer Quellen, hinter dem schlammigen schweingereichen Zábory und gefährlichen Konětopy mit arsenikreichen Quellen bis hin nach Altbenatek, Hühnerwasser etc. nicht verkannt werden kann.

Philosophische Section am 26. October 1868.

Anwesend die Herren Mitglieder: Vinařický, Hanuš, Dastich und als Gast Herr Baum.

Herr Hanuš hielt den angekündigten Vortrag über das mittelalterliche, philosophische Gedicht Alaní de Insulis: Anticlaudianus, mit dem Resultate, dass der sogenannte böhmische Alanus keine Uebersetzung, sondern nur ein compendiöser Auszug aus dem Anticlaudianus sei. Sein Vortrag lautete wie folgt:

Mezi zanedbalé doby literatury české, co do rozboru kritického, patří zajisté též tak zvaný český Alan.

Před Dobrovským zdá se, že nikdo o něm ani tušení neměl, až pak Dobrovský, proskoumaj bohatá zřídla literatury české ve vždy věrné kapituli Pražské u svatého Víta dosáhl tam i rukopisu „na papíře v 4°“, v kterém se nalezá „der böhmische Alanus ein allegorisches Gedicht von der Wiederherstellung der ursprünglichen Vollkommenheit der Menschen, 19. Blatt.“ Tak pravil Dobrovský již r. 1792 ve své Geschichte der böhm. Sprache str. 105., 107. což pak téměř doslovně opakuje i r. 1818 ve Geschichte der böhm. Sprache und älteren Literatur str. 149. Na str. 150. tamtéž podává však též příklad slohu a dobropísemnosti českého Alana. „Sedm neby vzrzye po tom | tot chczy powyedyeti o tom | w nychž sedm planet przybywa | kazdy svym czasem otbywa“ atd.

V téže době t. j. r. 1817 a 1818 vyšly působením Dobrovského Hankovy Starobylá skládání a hned v prvním svazečku otištěn je český „Alan“ celý z téhože rukopisu kapitoly Pražské a s samými krátkými slovy, jakých použil již r. 1792 Dobrovský, nepověděv ani přímo, jakého století rukou rukopis je psán. Taktéž i Hanka, ba téměř méně ještě, neboť i slova Dobrovského, že obsahuje rukopis Svato-Vítský „Denkmale der böhmischen Sprache aus dem Zeitraume vom J. 1310—1410“ (str. 143), Hanka vynechav, praví jen „z téhož rukopisu od sv. Víta“ (I. str. 140).

Jungmann pak položil r. 1825 v prvním vydání literatury své (str. 47) taktéž jen slova Dobrovského připojiv ale krátký životopis Alana de Insulis výslovně jen podlé Wachlerové historie všeobecné literatury. Taktéž se to opakovalo i v druhém vydání Jungmannova r. 1847, jen že Jungmann ve Výboru I. 191 obsah básně širěji vyložil a část ze začátku jejího otiskl, sem tam ode nejasného čtení Hankova zároveň se odchýliv.

Sabina podává ve své historii literatury obsah básně, jako Jungmann ve Výboru, jen ještě bedlivěji a s připojenými poznámky vysvětlujícími (č. 209—212).

Šembera konečně jedná o básni krátce ve všech třech vydáních svých dějin řeči a literatury české, podáváje však jako druhy Dobrovský, vyjímek dobropisemnosti její.

Totéž konec všeho bádání o českém Alanovi. Nikdo zdá se nesrovnal báseň tu k původu této latinskému, jak dílem v rukopisech, dílem v starých tiscích se chová, poznamenáno bylo toliko to, že báseň česká je kratší latinské.

Bližší však ohled nebyl brán ni na původce Alána, ni na báseň samu, co do zevrubného porovnání k původní básně. Pokusmež se tedy my o ten ohled.

a)

Co do původce Alana vypravuje doctrina plana v slovnících encyklopaedických ustálená, nevyjímaje ani slovník náš naučný, že Alanus (Alain) co Nizozemec slul „ab insulis“ (německý Ryssel, francouzsky Lille, L'isle), že byl učený cisterciak v Clairvaux, jenž r. 1203 nebo dle některých teprva r. 1294 umřel a co scholastický filosof se tím před jinými byl vyznamenával, že neklada za důvody tvrdění svých křesťanských pozitivní autority či citáty z písem svatých, dokládal prý z rozumu t. j. důsledností svého odvozování

logickou či mathematickou přisností, a to prý proto, aby kacíře a pohany, nevěřící v autority katolické k víře přinutil. Nevinikal však prý jen ve filosofii a theologii, než ve všech odborech věd, tak že si Alanus v Paříži získal jména: Doctor universalis.

Aby pak v učeném jeho světě něco půvabnosti suchoparný jeho život osladilo, vypravuje doctrina plana, že jej pro svou učenost i jedna královna zůlíbala, jak v zahradě královské spal pod stromem. Vypravuje tato doctrina vševědoucí také, že Alanus, jakmile vstoupil co frater laicus do klášte ra, ovce pásal, bezpochyby aby tím pokoru mnišskou na jevo dal.

Také zevrubnosti životopisné vypravují se doctrinou planou, jak jsme pověděli, a přece je život Alana a jeho působení mráko-tem temností zahalen, jakmile jen člověk poněkud v hlubších zříděl než jich podává doctrina plana, se dobírá.

Není totiž ani jisto, jakého byl původu rodem Alanus, jelikož se učenci hádají, zdaž byl Nizozemcem, Francouzem, Vlachem (Sicilianem), anebo konečně Scotem (Caroli de Visch historica relatio de vita Alani (Opera omnia Amstelodami 1653). Taktéž se neví s jistotou, co vlastně byl psal, jedni mu to, druzí ono připisují, poněvadž se vyskytá více Alanů de Insulis. Že jeden z nich tak zvaný Veliký (Magnus) či doctor universalis, nemohl co scholastik dokládati pouhými důvody logickými či mathematickými svá tvrzení, vysvítá samo sebou již z pojmu scholastického filosofa a věru v nižádném z jeho spisů není v skutku dán toho návodu plný důkaz. Srovnejmež jen na příklad Alani Magni de Insulis libri duo contra Judaeos et Paganos seu Mahometanos. (Bibliotheca scriptorum ord. Cisterciensis edita per Carolum de Visch. Coloniae Agrip. 1656. Sign. 1. H. 28.) Je a pobude bezpochyby tedy Alanus mezi muži zevrubně neznámými, ač dle náhrobku jeho v Clairvaux o něm prý se vypravuje, že „duo“ (filosofii t. a theologii), že „septem“ (sedmero svobodných umění), že „totum scibile scivit“ (Vševěd).

b) báseň Alana.

Jedno tištěné vydání básně vyšlo bez jména původce roku 1536 (Polycarpi Leyseri historia poetarum et poematum medii aevi. Halae Magd. b. 1721. 8°. pag. 1018), co jistě je důkazem, že i v středověku již pochybováno bylo o něm, které pochybování posud není ještě vyvráceno (viz životopis jeho v Ersch. a Gruberově encyklopaedii, pak v Nouvelle biographie générale par. Höfer. Paris 1854). Jméno básně samé zní: Anteclaudianus sive de viro optimo,

někdy také: Anticlaudianus Alani de Anti-Rufino, de officio viri boni et perfecti.

Ptáš-li se ale, proč se ta báseň Anticlaudianus anebo Antirufinus jmenuje, tu tě učenci obsypou strašnou učeností, ba téměř svrchovanou, jejíž konečný konec ale je, že se neví, proč se tak jmenoval, poněvadž stává hojnost velká i Claudianů a Rufinů, a se taktéž neví, kterého z nich Alanus „qui omne scibile scivit“ si byl vyvolil, a proč si jej byl vyvolil co protivníka svého.

Jak pak se asi líbil Anticlaudianus Alani v středověku? I tu máš rozličného mínění na vybraní. Jedni t. praví: „Libros hos qui vel semel attente legere non pigeat, eorundem elegantiam mox percipiat, animunque suum mire oblectavit,“ druzí ale naopak tvrdí, že Anticlaudianus je naplněn temnostmi a sophisticatedními muky (sophisticis tormentis), tak že kniha je více práce sophisty a ne ducha-plného člověka (ingeniosi hominis. Leyser l. c. 1020., 1021).

Alanus roztrídil spis svůj dle jedněch v devět knih, dle druhých ale v 11 knih, co patrné činí, že i původní rukopisové se různili. Dotčený již Carolus de Visch se chlubí, žeť on to je první, jenž pravého Anticlaudianu Alana podal učenému světu roku 1653. tiskem v Antverpách a to podlé rukopisů starých. I knihovna university Pražské chová několik, ale ne starých rukopisů. Pocházejíť t. všechny z věku patnáctého. Jeden rukopis (sig. 8. G. 14) začíná takto neurčitě vypravovati: Magister quondam Alanus in multis scientiis peritus quondam auctorem compilavit, quem Anticlaudianum nominavit, in quo intendit describere, qualiter humana natura naturata aliquem hominem ad perfectionem perducat etc. Jinde (3. G. 13) stojí: de perfectione perducat. Describit enim humanam naturam tamque dominam. Rukopis první je necelý.

Jiný rukopis papírový, sign. 3. G. 14. počíná ihned básní samou: „Authoris mendico stylum, phalerasque poetae ne mea canitie Clio dejecta senescat. . . Jestíť rukopis 100 listův 4° silný a končí slovy: Explicit Prdyclaudianus sive Anthiclaudianus de Anthiruffino. Deo grates reddo. (Připsáno: Redde michi mi Deus, quod dudum opto a te michi fieri).“

Třetí rukopis sign. 4. G. 3. počíná jako předešlý předmluvou básně samé, jen že místo „canitie“ klade „segnitie“ a končí slovy: explicit anticlaudianus per manus psenycze amen, vel: sic explicit alanus anticlaudianus vel antirufinus.

Čtvrtý rukopis, sign. 3. G. 13. je pro nás nejdůležitější, jelikož je dílem česky glossován, o čem se posud nevědělo

Na listu 171. stojí: *Explicit antilogus claudi feliciter ani, quem contra claudi facit anum doctor Alanus, mille quatuor versus in eo sunt atque trecenti. . . anno d. Milesimo quadingentesimo quadragesimo quarto.*

Starý bibliotekář jezuitský dal rukopisu jméno: *Kulhanii* (t. j. bezpochyby *Claudianus*) *Anticlaudianus cum commentario per totum.*

Glossy české počínají listem 14. verso. t. j. skoro začátkem VII. kapitoly knihy první:

Dostava k tiem viacem libezniveho obyčje skrovného činu
Surgit ad haec placidi vultus, gestusque (modesti)
 okrašlena mierami mudrost obkličuje
Circumscripta modis prudentia, colla pererrat
 zlaty vlas. — okruhlosti prsy skrovnim povyšene
Aurea caesaries. — Poma mamillarum modico suspensa tumore,
 nizadnym oslabenim visie
nulla molitie dependent
 zlomene ona tvrdosti
fracta, sedipsa duricie proprii
 vypisuji znamenie vlastnie čistoty.
describunt signa pudoris.

Glossování jde až do listu 31. plnou mírou, několik listů je pak málo glossováno, až pak listem 35. verso opět k plné míře se navracující ustává na listu 45. několik listů ještě latinsky dále glossujíc.

Glossy zasluhují, by obzvláštní zřetel k nim se obrátil. Než vraťmež se na ten čas k českému Alanu zpět.

Avšak nastojte! vracejíce se k českému Alanu budeme nemile překvapeni! Český Alan není t. překlad latinského Alana *Anticlaudianus*, jak se posud o něm domnívalo! neb nenajdeš ani jednoho verše v češtině tak, jak je v latině. Dobře měl tudíž a snadno Jungmann říci, že neznámý náš básník český jen z smyslu Alana svůj spis o přirození složil a vyložil (II. vyd. str. 31. č. 68). Latinská báseň je ve všech rukopisech nejméně 100 listů 4° silná či dlouhá a v hexametrech složena, kdežto česká báseň jen 18 listů 4° v rukopisu zaujímá a ve verších obyčejných, čtverostopových a rýmovaných skládána je. Shod myšlenek je

ovšem u latinské a české básně stejný, nikterak ale v zevrubnosti a u jednotlivosti. Stojitě česká báseň v poměru k latinské, jako stojí compendium či spracovaný výtah k původnímu a zcela vypracovanému spisu.

Můžeme tudíž snad uzavíratí, že rozbořením tímto jsme získali novou a původní báseň českou, jelikož to není nižádný překlad z latiny?

Toho však na ten čas ještě nelze tvrditi. Nebo nejlepší vydávatel spisů Alanových jmenovaný již Carolus de Visch poznamenal již r. 1654, že jakýsi latinský básník Adamus de Basseya, canonicus Insulensis, který, jak se tuší, okolo roku 1400 žil, sepsal compendium Anticlaudianum „tersis et politis versibus“, jemuž sám titul dal: „Ludus Adae de Basseya (Baeyssa?) in Anticlaudianum magistri Alani de Insula.“

Pokud tudíž česká naše báseň nebude srovnána k latinskému compediu Adama de Basseya, nelze úsudek o původnosti české básně pronéstí s jistotou.

Buď tomu jak buď: česká báseň pobude i co taká velmi důležitá i co do řeči i co do obsahu.

Řeč je dosti stará, ač nic nevadí, klásti ji do věku patnáctého, v kterém žil právě Adamus de Basseya, jak se tvrdí, neb i o něm je přemálo známo jako o dvou jediných rukopisech compendia Alani, jež viděl Visch „Tornaci in monasterio sancti Martini“ (Tournay).

Co do obsahu naléztí možná v české básni mnoho novoplatonických, ba i báječných pohledů na svět a člověčenstvo, ačkoliv o Alanovi se vypravuje, že zaváděl Aristotela v učenost středověkou. Než Aristoteles středního věku je Anti-Aristoteles v pravdě.

Avšak na ten čas nelze pouštětí se ni do linguistického, ni do filosofického rozboru básně, poněvadž je velmi chybně otištěna v starobylých skladáních Hankou. Nutno tedy dojíti samého a jediného rukopisu u sv. Víta na Hradčanech Pražských.

Historische Section am 2. November 1868.

Anwesend die Herren Mitglieder: Palacký, Tomek, Erben, Weitenweber, Gindely, Zap, Dastich, Zelený, Vrtátko, Lepař, Zoubek, Tieftrunk, Emler; als Gäste die Herren: Jos. Kolář, prof. Náhlovský, Jedlička, Ferd Schulz, Crha,

Boh. Janda, F. Streit, J. Littašek, K. Duchek, V. Kryšpin, Pr. Dvorský.

Herr Dr. Fr. Palacký las unter Berücksichtigung der einschlägigen Literatur eine ins Detail durchgeführte Abhandlung „Ueber die Beziehungen und die Verhältnisse der Waldenser zu den ehemaligen Secten in Böhmen“, deren Resultat er kurz in folgende Punkte zusammenfasste.

1. Die Waldenser hielten zwar vom Anfang an an gewissen besonderen dogmatischen Grundsätzen fest, durch welche sie sich von der röm. Kirche trennten und Gegner der röm. Hierarchie wurden: aber da sie in ihrer Mitte keine durch Gelehrsamkeit ausgezeichnete Männer hatten, gebrach es ihrer Lehre einige Jahrhunderte hindurch an der nöthigen Tiefe, Bestimmtheit und systematischen Vollendung.

2. In Böhmen fand die Lehre der Waldenser ihre Anhänger zwar nur im Geheimen, aber seit dem Schlusse des XIII. bis in den Anfang des XV., d. h. bis zum Ueberhandnehmen des Husitismus, ununterbrochen fort; die böhmischen Waldenser verlieren sich hierauf unter den Husiten.

3. Peter Chelčický schöpfte seine Kenntnisse über die Waldenser allem Anscheine nach aus einer alten geheimen böhmischen Ueberlieferung und keineswegs erst durch Ankömmlinge der Waldenser nach Böhmen im J. 1418; (weil er sonst über diese Ankömmlinge in seinen Schriften kaum mit Stillschweigen hinweggegangen wäre).

4. Seitdem die Lehre der Husiten, und namentlich jene der Waisen und der Taboriten, in Böhmen zum Vorschein kam und zur Geltung gelangte, eigneten sich die romanischen Waldenser, die mit den Husiten in lebhaftem Verkehr standen, diese Lehre zum grösseren Theile an und begannen in diesem Sinne und nach dem Beispiele der Husiten dogmatische Bücher zu verfassen (1432).

5. Obgleich die Lehre der Waldenser bei der Begründung der Brüderunität im Jahre 1457 unläugbaren Einfluss geübt, allerdings nur durch Vermittlung des Peter Chelčický, und obgleich auch im Jahre 1467 bei der Organisirung der Brüderunität ein ungenannter waldensischer Bischof mitgewirkt hatte, so darf doch nicht verkannt werden, dass die böhm. Brüder in Allem, was die Lehre und die Verwaltung ihrer Kirche anbelangt, selbstständig und von den Waldensern unabhängig zu Werke gingen, dass sie sogar vom Anfang an mit dieser Sekte in vielerlei Beziehungen in Widerspruch traten und sich von ihr im Jahre 1491 und 1495 durch ihre Lostrennung

von Chelčický noch mehr entfernten. Man hat nicht die geringste Spur davon, dass sie je bei den Waldensern Belehrung gesucht hätten; Herzogs und Zezschwitzs Annahme, als hätte Bruder Lukas von Prag während seines Aufenthaltes unter den französischen Waldensern von ihnen welche Anleitung erlangt und heimgebracht, entbehrt jeglichen Grundes.

6. Dagegen liegt zwar jetzt schon klar vor, dass ein grosser, und vielleicht der grössere Theil der bisher bekannten ältesten Schriften der Waldenser entweder unter dem Einfluss der Taboriten oder dem der Brüder abgefasst ist.

7. Die Literatur der böhm. Brüder war im letzten Viertel des XV. und im ersten Viertel des XVI. Jahrhunderts viel reichhaltiger gründlicher und gelehrter, als man gegenwärtig allgemein dafür hält. In den Augen der damaligen gelehrten Welt Europas schadete ihnen besonders der Umstand, dass sie wenig lateinisch, sondern meist nur böhmisch schrieben; ja man hat ihnen sogar übel genommen, dass sie auf die Diction und die äussere Form ihrer literarischen Werke zu viel Fleiss angewendet haben, worauf sie jedoch erwiederten, dass wenn irgendwo, so gewiss in Sachen der Religion Eleganz und äussere Schönheit nothwendig sind. Schon aus dieser Bemerkung wird man den Geist der damaligen Literatur der Brüder einigermassen beurtheilen können.

8. Die Bedenken, welche über die Priorität des Katechismus der Waldenser und der Brüder (v. J. 1522) geltend gemacht wurden, lassen sich durch jene Daten, welche Prof. Zezschwitz bekannt waren, nicht beheben. Ich selbst stiess früher auf mehrere ähnliche Katechismen, habe sie jedoch leider nicht beachtet. Um so mehr Aufmerksamkeit wendete ich heuer (Mai 1868) einem in der k. k. Bibliothek in Wien (Manuskript 4557), wieder entdeckten böhm. Katechismus zu, den ich Hus selbst zuschreiben möchte, da er auf die Frage „Was ist die hl. Kirche?“ die Antwort gibt „Die h. Kirche ist die Versammlung aller zur Seligkeit Auserwählten“; und da in ihm von der Communion sub utraque noch keine Erwähnung geschieht, möchte ich annehmen, dass er seinem Ursprunge nach in die Zeit vor das J. 1414 gehöre. Es scheint mir, als wären manche Fragen und Antworten des Katechismus der Waldenser und der Brüder (v. J. 1522) diesem Katechismus Husens (sit venia verbo) wörtlich entnommen. Ich beabsichtige dieses Schriftdenkmal im Original und in treuer lateinischer Uebersetzung nächstens zu veröffentlichen, damit auch auswärtigen Theologen ein Urtheil darüber ermöglicht werde.

9. Ich halte es nicht für nothwendig auseinander zu legen, wie irrig die Behauptung mancher Gelehrten unserer Zeit war, die dafür hielten, dass der gegenseitige Austausch der Lehren zwischen den Waldensern, Taboriten und Brüdern erst um das J. 1489 begonnen habe; denn wir wissen, dass zwischen den Waldensern und den Taboriten schon vor 1432 ein lebhafter Verkehr stattgefunden hat. Demnach wäre es überflüssig, die aus jener Behauptung gezogenen Resultate zu widerlegen.

10. Nicht weniger irrig ist auch die Identificirung der Taboriten mit den Brüdern. Schon Aeneas Sylvius gestand den Taboriten theologische Gelehrsamkeit zu; aber die Brüder, welche den Unterschied zwischen ihnen und den Taboriten stets scharf hervorkehrten und namentlich von einer Vertheidigung ihrer Lehre durch das Schwert, was sie žižkování nannten, ängstlich mieden, hatten namentlich in der ersten Periode ihrer Entfaltung (bis zum Tode Gregors, 1473) vor gelehrten Theologen wahre Scheu, indem sie einfach der heiligen Schrift glaubten, ohne sich auf Grübeleien einzulassen. Der erste wirkliche Gelehrte der Brüderunität ist der Prager Baccalaureus Prokop aus Neuhaus (1467—1507), den aber unsere Literaturgeschichte bisher kaum kennen gelernt hat.

Naturhistorisch-math. Section am 9. November 1868.

Anwesend die Herren Mitglieder: Weitenweber, Amerling v. Leonhardi, Novák, Stolba; als Gäste die Herren Walter, Crha, Král und Stierba.

Das ordentliche Mitglied Herr Weitenweber widmete einige Worte der Erinnerung an den am 4. d. M. in Wien verstorbenen Dr. Moriz Hörners, Vorstand des k. k. Hof-Mineralienkabinetts.

Das ausserordentliche Mitglied Herr Novák besprach das Grundwasser im Allgemeinen und theilte einige, vom Herrn Ingenieur Stierba an mehreren Brunnen, nächst Prag vor dem Bruskathore, seit längerer Zeit angestellte genaue Messungen nebst den daraus gezogenen hydrologischen Resultaten mit.

Das ausserordentliche Mitglied Herr Amerling setzte den in der vorhergehenden Sektionsitzung (s. 9 Seite) abgebrochenen naturökonomischen Vortrag über die Gegend von Altbunzlau und Brandeis fort.

Was die primitive Flora des Altbunzlauer Terrains betrifft, so ist sie ganz adaequat dem Terrain; noch findet man überall die sandliebenden Pflanzen die *Portulacca decandra*, die *Salsola Kali*, und *Salsola Soda*, den kalireichen Wermuth, die alle noch gar nicht hier von irgend welchen Urproduzenten und Industriellen benützt und chinesisch gebeutet wurden. Alles liegt brach, die *Portulacca*, obgleich sie Hamburg und Italien sehr gut in Suppen und Kraut verspeiset, wächst bei Podbraha ganz wild und herrlich gedeihend. Die Leute nennen sie Schweinesalat (*svinské zelí*), obgleich sie auch den Menschen recht gut als Nahrung dienen kann. Die *Salsola Kali* und *Soda* kommen in ungemein grossen ästigen Büschen vor und zwar an allen, selbst den unfruchtbarsten Wegen, wo man im windigen Herbst selbe gar oft wie eine *Anastatica hierochuntica* in Arabien, wie das russische *Perekati-pole* (*Gypsophila*) vom Winde gejagt sieht. Die *Artemisia Absinthium*, die der Gottschewer so gut zum herrlichsten weissen Kalisalz für französische Laiterien (Milchanstalten) zu verbrennen weiss, wächst im ganzen Dorfe Pisek bei Altbunzlau an den öffentlichen Wegen, also preisgegeben der schonungslosesten Behandlung der Thiere und Menschen. Der *Calamus aromaticus* kommt in fast allen Teichen bei Brandeis vor und zwar ausser dem Terrain der Elbe und Iser, wo nur die ähnliche *Iris pseudacorus* (Pferdekalmus) vorkommt, und zwar an dem Bache der von den Vinořer Bytiny (Flänerkalkplateau) durch die Orte Podolanka, Cvrčovic, Popovic und Hrazecký mlýn bis nach Brandeis fließt.

In diesen Teichen wird zugleich das Schilfrohr und das Mattenschilf jährlich gegen Verpachtungen an die Mattenstricker von Bakov an der Iser gewonnen; jedoch geschieht alles das leider nur als Raubbau und nie noch als geregelter Abbau, um eines jährlichen Ertrages sicher zu sein; ja bezüglich des *Calamus aromaticus* ist von der Viehzüchterseite nie noch ein Versuch geschehen, um selben als die aromatische Fütteringrediens auch in andere, ja in jedem Bezirks-Orte respective Bezirksteiche, statt und nebst *Anthoxanthum odoratum* der Trockenwiesen anzubauen.

Bemerkenswerth ist auch die *Iris germanica*, welche auf dem Cecemín, dem ersten sogenannten St. Wenzl's Weinberge häufig (?) wächst, und wie die Leute behaupten, häufig von den Hasen aufgefunden und gefressen wird. Diese Hasen vom Cecemínberge werden in der ganzen Gegend wegen ihres schmackhaften Fleisches sehr geachtet und *zázvoroví zajci* i. e. Ingwerhasen genannt. Uebrigens sind hier die Culturpflanzen Zwiebel und Knoblauch, Saflor und Krän mit

etwas Tuchmacherdisteln weit und breit im ordentlichen Abbau und zwar bei den Orten: Křenek, Hlavno Kostelní, Hlavno sudovo, Hlaveneč, Konětepy, Lhota, Ovčary, Nedomic, Všetaty etc. — Das Gedeihen dieser Kakodyl- und Allylreichen Zwiebeln und Knoblauche ist besonders den an Arsenik reichen Wasserquellen bei Vrutice, Zábřeh, Konětepy, Hlavno etc. zuzuschreiben, denn das phytochemische Radical Arsenmethyl oder Kakodyl enthält bekannter Weise latenten Arsenik = $\text{Kd} = \text{C}^4 \text{H}^6 + \text{As}$.

Was die Wiesen betrifft, so werden diese von der Bevölkerung selbst in vier Arten eingetheilt. Die schlechtesten nennen sie saure Wiesen und zwar welche Eriophorum-Arten, i. e. die Wollgräser erzeugen. Die mittelmässigen Wiesen nennen sie Pferdewiesen, wegen ihrer vielen Riedgräser (Carexarten). Die guten Wiesen, nennen sie Rinderwiesen und die besten Wiesen werden als Schafwiesen (ovčí louky) bezeichnet.

Es ist natürlich, dass die Wiesenunterschiede nur ortsweise und nicht scharf abgegränzt je nach Höhen, Böschungen, Vertiefungen und zeitweiligen Tümpel- und Ueberschwemmungsorten vorkommen.

Zu einer näheren Untersuchung der weiten Grossherzoglichen Wälder kam es heuer wegen meiner sehr beschränkten Excursionszeit nicht, dennoch aber sei es bemerkt, dass sie heuer auf einem anderen Standpunkte stehen, als vor 5 Jahren, wo ich selbe fleissiger durchsuchte. Damals litten sie seit 1809 besonders 1837—1839 u. 1854 bis 1856 durch *Bombyx Pini*, in deren Begleitung als Complexglied *Monacha* u. *N. piniperda* erschienen. Heuer sah ich fast keine Spur, hatte aber auch keine Zeit, um nachzuforschen, ob das so theuere Raupensammeln, oder ob die Moderkäfer und Ichneumoniden, als gewöhnlich verspätete Naturpolizei hier zu ihrer gänzlichen (?) Vertilgung wirksam waren. Zu meinem Leidwesen aber erblickte ich heuer einen ganz anderen Feind diese Wälder verheeren, oder wenigstens im Wachsthum stark zurückhalten und zwar den *Hylesinus piniperda* und *Hylesinus minor*. Beide verheerten nebst den Unterstämmen auch noch die obersten Triebe der Kiefern. In Folge dessen sieht man den Waldböden, wohin man nur geht, überall mit einer Menge abgefallener, in der Holzmarkröhre ausgefressener, nadeliger Endtriebe besät. Ich hatte keine Zeit, um zu erfahren, ob hier vom Forstamte das Zusammenrechnen der Endtriebe im August, oder auch schon April-Fangbäume nebst ihrer Entrindung im Juni gegen diese Borkenkäfer angewendet worden sind.

Bezüglich der hiesigen Waldflora ist noch anführungswürdig die

Grundspecies oder Grundpflanze, des sogenannten, hier wie in Prag wohlbekannten David'schen Thees, benannt nach dem einstmaligen Bezirkshauptmanne Ferdinand David, dem zu Ehren es der damalige Brandeiser Apotheker H. Král so benannte; obgleich schon Dioscorides die heilsamen Wirkungen des *Oreoselinum montanum* kannte und sehr gegen Lungenleiden hervorhob. Im Böhmischem nennt man diese Pflanze durchwegs Šmelhaus und es ist weder ein etymologischer, noch sonst ein bekannter anderer Grund vorhanden, warum diese der *Pimpinella saxifraga* der Arzneiwirkung nach sehr verwandte Pflanze so benannt wird. Šmel heisst zwar eine Wasserpflanze: *Butomus umbellatus*, die ganze Zusammensetzung des Wortes ist aber sehr verwirrt. Dieses *Oreoselinum montanum* findet sich sehr häufig und schon entwickelt in den Waldungen von Lysa hinter Sojovic bis nach Alt-Benatek hin, wo das Verbreitungs-Centrale dieser Medizinalpflanze angegeben wird. Nach meiner Untersuchung gedeiht zwar dieses *Oreoselinum* hier um Lysa ganz vortrefflich, ist aber indessen, wie ich mich später überzeugte, auch in den Altbunzlauer Wäldern, obgleich selten, gleichsam bereits ausgerodet und zwar vermuthlich durch den vielen medizinischen Raub, ohne gehörigeren Abbau. Die tiefgehende Wurzel des *Oreoselinum* dürfte nach dem stark petersilienartigen Geschmack zu schliessen, stärker wirkend sein, als die Blätter selbst obgleich die Allmählichkeit der Wirkung der Blätter ebenfalls ihre guten medizinischen Seiten haben. Ueber den Complex des *Oreoselinum montanum* erfuhr ich bisher nicht viel Bestimmtes, ausser dass es Kieferwälder liebt, zwischen den Kieferwurzeln sehr gedeiht und mit *Spartium Scoparium* und *Pimpinella Saxifraga* zwischen *Hypnum volutinum* zusammenwohnt.

Im Houškaer Badeorthaine ist als vorzüglich die sehr verbreitete Gundelrebe (*Glechoma hederacea*) mit ihrem reichen Aroma und ihren sonderbaren Blattgallen und sodann die perlmutter-haarige Lindenschildlaus (*Coccus Tiliae*) s. *argyrothrix* zu verzeichnen. Die Gundelreben-Blattgallen hielt ich allererst für Milbenhabitationen, weil sie auch innerlich vielhaarig sind; aber ich fand bisher nie Milben darin; wohl aber einmal eine Fliegenmade, so dass ich bis zur Stunde nicht weiss, wie diese Maden entstehen, noch wozu sie dasmophor eigentlich von der Natur bestimmt sind. Als Complexpflanzen dürften nebst der Gundelrebe die *Circaea lutetiana* unterhalb der manigfaltigen Büsche des Feldahorns (*Acer campestre*), der Rainweide (*Ligustrum vulgare*), der Ulme, der Hagebutten und des Hagedorns anzuführen sein, jedoch die Ulme und Feldrüster in einem

derartig unangenehm vermilbten Zustände, dass ich ihn gleichstellen muss den gewöhnlichen Strauch- und Pflanzenvermilbungen, die ich in den Volksbelustigungsorten bei Prag wie z. B. in der Scharka, im Stern, in den Kröer Hainpartien stets angetroffen und in einem etwas grösseren Aufsätze des Centralblattes für Landes- und Forstkultur 1862 besprochen habe.

In den Houškaer-Gebüschchen fand ich wider Erwarten (weil in einer wasserreichen Gegend) auf *Ulmus* und *Acer campestre* die Ursache der rissigen Verkorkung vieler Zweige und selbst ganzer Gebüschchen, sodann eine eigene Art grosser Beutelchen, während ich bisher nur die *Bursifex foliorum Aceris campestris* (*Bursif. Babykae?*) kannte. Diese Bursulen sind 4—5mal grösser als jene gewöhnlichen, werden fast nie roth und meist viel seltener an Zahl als jene; ja ich fand auch Rüsterbüschchen, wo beide Milbenarten durcheinander gemengt waren, so dass eine und dieselbe Bursule von zweierlei Milbenspezies bewohnt und hervorgebracht waren.

Mit grosser Freude aber erfüllte mich die endliche Entdeckung der Ursachen der Entstehung der rissigen Verkorkungen der einzelnen Zweige der Feldrüster. Wohl könnte man glauben, dass die korkigen Exemplare eigene Varietäten der gewöhnlichen Rüster, und selbst der buschigen Ulme sind, doch jetzt findet man stets bald die Ursache und zwar zwischen den Blattstiellansätzen, das heisst dem unteren fersenartig verdickten und ausgebreiteten Theile des Blattstiels, der gewöhnlich eine schlafende Knospe umfasst. Befreit man nämlich die Knospe von dem Blattstielferschen, so sieht man bald eine schwarzliche schmierische Haarmasse und in dieser sehr viele phokenartige weisse Milbenlarven nebst Milbeneiern und oft auch mit rasch herumlaufenden Milben-Imaginen. Diese Thierchen nun wirken wie gewöhnlich in anderen erwiesenen Fällen ätzend auf die Zweigepidermis, und die darunterliegende Parenchym-Masse, deren Zellwände chemisch zur Korksäure werden, reihenweise nach den geätzten Fusstapfen wuchern und so jenen auffallenden Rindenzustand der Ulme und Rüster bewirken. Diese als richtig erprobte Entstehungsweise der Korkmasse dürfte vielleicht den spanischen Naturforschern eine Veranlassung geben, damit sie die Entstehungsweise des Korks der Korkeiche näher bezüglich ihres physiokratischen Complexes, besonders der Milben (*Acarus*) prüfen und so die bisher für gesunden Rindenzustand angesehene Korkbildung vielmehr als ein Milbenprodukt bestätigen könnten.

Ich benannte diese neue Milbenart der Ulmen und Rüster Sub-

erator *Babycae* Am. und werde seiner Zeit trachten, selbe auch mit mikroskopischen Zeichnungen, so wie nicht minder jene des *Bursifex major* zu begleiten. Dass auch der Mehldorn (*Crataegus Oxyacantha*) hier in dem Houškaer Badeort-Haine sehr häufig fast alle Blätter mit der Milbenart *Craspedoneus Oxyacanthae* belästigt, und folglich fast alle Blätter mit klein eingerollten Rändern verunstaltet, soll nur nebenbei berührt sein. *).

Was nun das Thierreich als physiokratischen Complexgegenstand betrifft, so will ich aus ökonomischen Rücksichten nur der hier sehr häufigen Muschel-Thiere, der Frösche, Krebse und Fische besonders der Schleihen, erwähnen. Auch diese Art der Naturwesen sind hier fast gar nicht benützt und verwerthet, um so weniger in eine Art geregelten Abbau oder Abzucht genommen. Mit den Muschelthieren mästet man wohl allgemein entlang der Eibe die Gänse und Enten, aber niemand dachte bisher an ihre nach Procenten d. h. dasmologisch geregelte Abzucht, was bisher selbst bei den Perltragenden Muscheln in der Votava nicht geschieht und doch wohl geschehen sollte.

Auch die hiesigen Houškaer-Krebse werden nicht besser tractirt. Jedermann aus dem durchwegs armen Pisekvolke bei Altbunzlau denkt aufs Erhaschen, Niemand an Pflege und Abzucht. Niemand denkt an Verwerthung der Frösch- und Schnecken-Procente für Krebse; Niemand denkt an Krebszuchtabtheilungen und kurz gesagt, Menschen Jung und Alt, Vieh und Geflügel alles wirkt zusammen, um das hiesige Wasserleben nur recht in beständiger Unruhe zu erhalten. So nun kann hier kein Gedeihen, kein Segen sein, obgleich schon die Schule mit ihrer künftig mehr naturökonomischen und physiokratischen Anweisung der Schulkinder Vortreffliches in dieser Hinsicht leisten könnte, indem hiedurch, wenn schon in Brandejs und Altbunzlau eine wohleingerichtete physiokratische Station wäre, die Necessaristen z. B. Aerzte, Beamte, Industrielle, Förster, Oekonomen, besonders aber Lehrer ungemein viel für ihre 2—4 Augen durch die Hunderte von scharfsinnigen Kinderaugen, Kinderhänden und Kinderfüssen erhalten würden, so dass täglich aus Nahe und Weite kommend, alle nöthigen betreffenden Nachrichten z. B. über den jedesmaligen Wasserstand in Quellen, Brunnen und Kellern, über alle phaenologischen Zeichen

*) Ich gedachte gleich im Anfange der silberhaarigen schönen Schildläuse der hiesigen Linden (*Coccus argyrorhix*), deren Knospen meist von Kränzen dieser schönen grünlichen Thierchen umgeben werden. Unter der Loupe ist das perimutterartig schillernde Spiel dieser Thierhärchen ausnehmend schön.

an Pflanzen und Thieren, selbst alle meteorologischen Nachrichten für die Stationsberichte erhalten würden. Ja würde man endlich bei den Schulen eine physiokratische Haus-, Hof- und Garteneinrichtung treffen, was ungemein wohlfeil geschieht und nur der betriebsamen Hände des Lehrers und durch ihn der Kinder bedarf, so hätten wir behufs physiokratischer Stations-Errichtungen eine der segenvollsten Zukunftszustände möglichst angebahnt. Ja es darf der naturökonomischen Dünger- und Bettelfrage nicht vergessen werden, denn zu meiner grossen Freude fand ich in Brandeis und Altbunzlau unter den Kindern der ärmeren Menschenklasse den Gebrauch eingeführt, dass kleine Mädchen mit Körben und kleinen Schaufeln alle hiesigen weitschichtigen Wiesen- und Viehweiden durchstreifen, um die Kuhfladen sorgsam für Fabriks- und Missbeetzwecke zu sammeln, obgleich es nothwendig wäre, die Manipulation auch auf den Menschenkoth unter den Brückenbögen und in den Gässen auszudehnen, woraus sich ein nicht gar geringer Erwerbszweig der Oekonomie wie in China bilden würde.

In ganz China ist dieses Düngersammeln in dem vollkommensten Betriebe vorhanden, ja die aus geknötetem Thon oder Mergel bereiteten Düngerziegeln sind dort der Gegenstand eines schwunghaften Depot- und Detailhandels für alle Gärtner und Landleute geworden. In Peking, Nanking, Kuang-tong-Ceu-fu etc. erblickt man auf den Strassen fast gar keine Verunreinigung der Gassen durch das Uriniren und Misten der Pferde und des Viehes überhaupt; denn sogleich fangen die Fiaker und sonstigen Fuhrleute die frisch fallenden Excremente in gehörig zugestellten Gefässe auf, stellen selbe in die Winkel der Gässen und von hier bringt sie der Sammelmann in die gehörigen Treibhausanstalten fort. Auch bei uns wäre es aus sanitären Ursachen sehr angezeigt, dass einmal schon ein besserer Zustand der National-Wirthschaft angebahnt wäre. Wir würden zu unserer Freude nicht ein Gebäude nur, eine Ferdinands-Kaserne z. B. in Karolinenthal nach der Liernur'schen Methode versucht sehen, sondern alle Gebäude und in allen Städten und Orten, wo fast durchwegs der Sinn bisher für diese naturökonomische Fragenlösung mangelt, ja eben gerade in Prag und in den Dörfern, welche zu den Füßen der Metropole selbst liegen z. B. in Vršovic, Michle, Nusle, Pankraz etc. etc., wobei wir das Lamento nicht noch weiter anzüglich der herrlichen Pariser Fraiserien, Tartoufferien, Champignonerien, nach den Gemüse- und Obstgärten von Montreuil, nach den Pariser Ratiér- und Savonage-Etablissement d. i. Ratten-

und Seifenwasserindustrien, nicht nach den Vierländern bei Hamburg Erfurt, Planitz etc. ausdehnen wollen, weil man doch endlich weiss, dass auch bei uns Einsicht, Betriebsamkeit und somit auch, der unausbleibliche Wohlstand des Volkes über kurz und lang ganz physiokratisch wohlbestellt sich einfinden werden.

Philologische Section am 16. November 1868.

Anwesend die Herren Mitglieder: Erben, Wenzig, Hattala, Vrfátko, Beneš, Tieftrunk; als Gast Herr Crha.

Herr Karl Jaromír Erben erstattete einen umständlicheren Bericht über ein erst in neuerer Zeit entdecktes altrussisches Gedicht aus dem XIV Jahrhundert, welches den von dem Moskauer Grossfürsten Demetrius Iwanowitsch und seinem Bruder Wladimir Andrejewitsch in Verbindung mit anderen russischen und lithanischen Fürsten über den Tataren-Chan Mamai in der Schlacht am 8 September 1380 jenseits des Donflusses auf der sogenannten Kuliker Steppe erfochtenen vollständigen Sieg zum Gegenstande hat und mit dem bekannten Gedichte über Igor's verunglückten Feldzug gegen die Polovzer in der Komposition und poetischen Behandlung des Gegenstandes eine auffallende Verwandtschaft besitzt. Das Gedicht existirt in zwei verschiedenen Handschriften, deren eine, aus dem XV Jahrh. stammend, vom Archimandriten Variam im Bëlozer'schen Kloster des hl. Kyrill gefunden wurde, die andere aber, aus dem XVII Jahrh., in Hrn. Undolskij's Bibliothek sich befindet. Da jedoch beide Texte sehr bedeutend von einander abweichen, so unternahm der in der slavischen Welt rühmlichst bekannte russische Gelehrte Herr J. J. Sreznevskij eine kritische Bearbeitung derselben zu einem Ganzen, welche er in den Abhandlungen der kais. russ. Akademie der Wissenschaften zu St. Petersburg im Jahre 1858 unter dem Titel „Zadonščina“ veröffentlichte. Der Vortragende las das Gedicht in einer von ihm verfassten böhmischen Uebersetzung vor und machte auf mehr als dreissig parallele Stellen desselben zum Gedichte Igor's aufmerksam. Bei dieser Gelegenheit theilte er auch seine hier nachfolgende Forschung über die in Russland seit dem höchsten Alterthume bestandene Brüderschaft russischer Dichter und Sänger mit, welche auf den Höfen russischer Fürsten ihren Sitz hatte, die merkwürdigsten Begebenheiten ihres Vaterlandes nach gewissen althergebrachten Mustern besang,

und aus welcher auch die beiden Sanger des Igor und der Zadonščina hervorgingen.

Pěvec Igorův obrací se hned na počátku zpěvu tohoto k bratřím, jako by se s nimi chtěl poradit, mají-li nešťastnou výpravu Igorovu oslaviti písní na způsob písní starobylých? A v písní samé ještě několikrát k nim promlouvá. „Počnemež tedy, bratři,“ praví na jednom místě, „tuto pověst od starého Vladimíra až do nynějšího Igora“ atd., a na konci, kdež vypravuje, kterak Rusové z návratu Igorova se radující zpívali, pobádá týchž bratří: „Zpívejmež i my: Sláva Igorovi“ atd. Též i pěvec Zádonsťiny věnuje počátek zpěvu svého bratřím, promlouvaje k nim: „Pojdme, bratři, v krajinu půlnoční . . . vystupme na hory Kyjovské . . . sejděme se, bratři a přátelé i synové ruští, složme slovo k slovu . . . velikému knížeti vzdejme pochvalu . . . zvelebme věšťiho Bojana, v městě Kyjově zkušeného hudec“ atd. A dodává: „Já pak oslavím písněmi i huselnými slovy pána ruského D. I.“ atd. Z toho ze všeho patrnó, že těmi bratry, přátely a syny ruskými se míní ruští pěvcové, kteří majíce mezi sebou jakési bratrstvo čili přátelský spolek a časem se scházejíce skládali písně své dle jistých starých vzorů a s průvodem hudby je zpívali. Jaké pak ostatně bylo zřízení tohoto pěveckého bratrstva, lze poněkud poznati z podobných spolků pěveckých, jež do nedávna měli a snad potud ještě mají nejbližší a starodávni sousedé Rusův, Čerkesové. Karamzin a po něm Butkov v článku svém o zpěvu Igorově vypravuje o nich toto:

„Pěvci Kabardských Čerkesů jmenují se Kogjako. Jsou společní v bratrstva nejméně po šesti osobách. Panovníky vyjímajíc, může ostatně každý, kdo se zrodil s darem umění básnického, do takového bratrstva vstoupiti. Členové jeho osvobození jsou ode všech povinností zemských, neprovozují žádného řemesla, ani orby, nenosí žádných zbraní, a požívají po celém Kavkaze, ano i mezi nepřátely kmene svého, úplné bezpečnosti. Obsah zpěvů jich záleží především jiným v oslavování důležitých příběhů vlastenských. Když někdo v bitvách zvláště vynikal udatností svou, tehdy po smrti jeho příbuzní zemřelého povolají bratrstva pěvcův, aby oslavili jeho činy. Smluvivše se vespolek o den té slavnosti, poptávají se pěvci u lidí hodnověrných, které znamenité skutky nebožtík vykonal, a zatím co příbuzní činí přípravy k slavnosti památky jeho, složí pěvci společně chvalozpěv. V určitý den vystrojí se hostina, a jakmile hosté nápoji silnými se rozjaří, počnou pěvci pod širým nebem u prostřed velikého množství posluchačů svůj oslavný zpěv. V odměnu za to dostávají

obyčejně několik ovcí, ale jen tehdáž, když to, co zpívali, srovnává se s pravdou.“

Rozdíl mezi těmito pěvci čerkeskými a pěvci ruskými, jakož v Igoru a v Zádonštině před nás předstupují, jest ten, že pěvci čerkeští měli povahu více soukromou, opěvující k objednání a z jisté mzdy skutky hrdinské osob domácích po smrti jich; ale tito pěvcové ruští oslavovali zpěvy svými znamenité příběhy a rekovné činy svých knížat, a především panujících knížat Kyjovských a později Moskovských, a to ještě za jich života. Byl to spolek pěvců veřejných, kteří znajíce vznešené povolání své a chtěje sobě v národě zachovati vážnost, neskládali zpěvů svých než toliko po bedlivém uvážení, jest-li věc oslavy takové důstojna. Dolíčujeť toho v Igoru počátek: „Nebylo-li by nám, bratří, slušné, abychom“ atd., a v Zádonštině místo podobné: „Lépeť nám, bratří, počít vypravovati písněmi“ atd. Jakou důležitost měly času svého zpěvy jich a jak mocně dojímaly nejen Rusův, ale i nepřátel, jichž se týkaly, zvěstují v Zádonštině slova: „obradujme zemi Ruskou, uvrhněme hoře na krajinu východní“ (tatarskou) atd. Však i také Rusové rmoutili se pro potupu svou, když „krásné panny Gotské“ na břehu Siného moře zpěvem oslavovaly „věk běsův“, totiž vítězství Plavecké nad výpravou Igorovou. Velmi k tomu se podobá, že pěvcové ruští měli jisté čestné místo při dvoře knížecím a odtud také své opatření; neb jisté jest, že Bojan, slavný hudec Kyjovský, ideál pěvců ruských, byl přítelem a rádcem knížete Vseslava, syna Břetislavova († 1101). Týž Bojan narodil se okolo léta 1020, jakož z toho vychází, že rok 1068 připadal v sedmý jeho věk (7 × 7). Pozdější pěvcové ruští nazývali jej „věštím“ a pokládali za vnuka Velesova, boha zpěvných pastýřův; sebe pak sami jmenovali vnuky Bojanovými, chtějíc tím naznačiti božský původ umění básnického. Pěvec Igorův nazývá Bojana „slavíkem starého času“ a vypravuje o něm, že „když komu chtěl píseň složiti, tehdy rozbíhal se myslí po lese, tak jako šerý vlk po zemi, jako sivý orel pod oblaky;“ že zpívaje píseň knížatům ruským, „věští prsty své vzkládal na živé struny, a ty pak samy knížatům rokotaly slávu.“ V Zádonštině pak nápodobně praví se, že „věští Bojan, vzkládaje své zlaté prsty na živé struny, pěl slávu ruským knížatům, oslavuje jich písněmi a huselnými bujnými slovy.“ Která to knížata oslavoval, v tom ty dva zpěvy poněkud od sebe se rozcházejí: zpěv o Igorovi jmenuje jen Jaroslava, syna Vladimírova z Rognědy († 1054), udatného Mstislava, téhož Jaroslava bratra vlastního († 1036), a krásného Romana, syna Svatoslavova, kníže Tmutorokanské († 1079), samé současníky

Bojanovy; Zádónština pak vyčítá téměř všechny panovníky ruské, od Rurika počínajíc až po nadřečeného Jaroslava, syna Vladimírova. Ale odpor tento zmizí, když slova Zádónštiny pojmu se tak, že Bojan ve svých zpěvích o knížatech sebe souvěkých mluvil také o jich předcích až po Rurika, jakož i pěvec Igorův nápodobně zpomíná na předešlá knížata ruská „od starého Vladimíra až po nynějšího Igora,“ mluvě pochvalně o nich. Z plodů věščího ducha Bojanova nyní neznáme než toliko dvě moudré průpovědi čili přísloví, totiž: „Ani chytrému, ani hbitému, byt i jako pták hbitý byl, nelze minouti soudu božího;“ a druhé: „Těžko-tě hlavě kromě plecí, zle-tě tělu kromě hlavy.“ Ale způsob jeho básnění jasně naznačuje pěvec Igorův příklady těmito: „Bouře nezanesla sokolů přes pole široká; kavky stádně běží k Donu velikému. Koně řehčí za Sulou; zní sláva v Kyjově; trouby troubí v Novohradě; stojí prapory v Putivli.“ Ano není pochybnosti, že nejen oba zpěvy nadřečené, ale i mnohé z prstonárodních tak nazvaných „bylin“ ruských, dum a p. složeny byly dle způsobu Bojanova. Vyznáváť pěvec Igorův sám, že „starými slovesy“ t. způsobem písně starobylé chce počítí pověst o výpravě Igorově, a že chce přitom jíti „stopou Bojanovou.“ Z čehož patrně jest, že za jeho času byly ještě v paměti zpěvy Bojanovy, sic by jich nebyl mohl nápodobiti; z kterýchžto vzorův přímo nepřímě i pozdější skladatelé po stoletích vždy ještě těžili tím způsobem, že místa jich nejoblíbenější, slova, obrazy i obraty sobě přisvojovali, protkávajíc jimi plody své. O zachování starých těchto vzorů v paměti lidské po mnohá století pečovala z úřadu svého, ano i pro svůj vlastní prospěch, nadřečená bratrstva pěvců ruských, z jichžto prostředku vyšel také léta 1178 pěvec Igorův, a dvě stě let později pěvec Zádónštiny.

Při tom však pozorovati sluší, že oba tito skladatelé, velebice Bojana jakožto vzor básnického vzletu, zároveň jaksi uznávají za potřebné ohraditi se proti jeho básnickému upřílišení na újmu skutečné pravdy. „Ale třeba jest,“ praví pěvec Igorův, „tu píseň počítí podlé toho, co se času tohoto skutečně přihodilo, a nikoli podlé zamyšlení Bojanova.“ A podobně praví skladatel Zádónštiny, že bratřím sluší, vnuky svatého velikého knížete Vladimíra Kyjovského oslavovati „podlé jich skutkův i podlé pravdivých příběhův,“ a nevtrhovati se myslí po zemích, jako totiž činil Bojan. Z obražení tohoto lze souditi, že i v Rusích, právě tak jakož výše o pěvcích čerkeských oznámeno, jedno z hlavních pravidel bratrstva pěveckého bylo, aby ve svých skladbách, pokud se dotýkají skutečných příběhův, přísuě šetřili pravdy.

Avšak mýlil by se velmi, kdo by se domníval, že by pěvcové

ruští, vydávající se za vnuky čili potomky Bojanovy a ctíce jej za božský ideál umění svého, teprv od něho měli svůj původ a počátek: již v šestém století, tedy půl tisíce let před Bojanem, byli v zemi, ježto později nazvána Ruskou, pěvcové slovanští, kteří nápodobně, jakož o pěvcích čerkeských řečeno, věnují se jen svému umění, se zbraněmi nikterak nezacházeli. Tehdejší vládcové slovanští užívali jich za posly k cizím mocnostem, a to proto, že i mezi nepřátelskými národy bylo jich šetríno, pro jich „bohům milé“ povolání. Spisovatelé byzantští totiž vypravují, že léta 590 Řekové zajali tři cizince, kteří místo zbraní měli husle. Císař otázal se jich, kdoby byli? „Jsme Slované,“ odpověděli cizinci, „a žijeme na nejzazším konci moře západního. Chán Avarský poslal našim starším dary, žádaje od nich pomoci válečné proti Řekům. Naši starší přijali dary, ale poslali nás k chánovi s omluvou, že pro velikou vzdálenost jemu žádné pomoci dáti nemohou. Na cestě byli jsme patnáct měsíců. Chán nehledě na posvátnost osob poslaneckých, do vlasti naši nás nepropustil. My pak užívše vhodné příležitosti, prchli jsme do Thracie. Se zbraněmi zacházeti neumíme, nébrž hrajeme jen na huslích. V zemi naší není žádného železa, a my, neznajíce války a milující hudbu, žijeme v míru a pokoji.“ Císař divil se důvtipnosti lidí těch a jich vysokému zrůstu i síle, vyčastoval je a dal jim příležitost, aby se mohli navrátiti do vlasti své. — Moře západní, odkud tito Slované přicházeli, nemohlo žádné jiné býti než moře Varjažské, nyní Baltické nazvané, jehož nejzazší konec přiléhá k území severního Novohradu, kdežto skutečně právě onoho času, dle svědectví Nestorova, prvé nežli se tam usadili Varjahové, přebývali Slované.

Těmi také pěveckými bratrstvy na Rusi, kteréžto až do prastarých časů pohanských dosahovaly, a jich pěstováním umění pěveckého dle starobylých vzorů vysvětluje se, že ještě na konci věku XII v časech křesťanských pěvec Igorův do skladby své přijímal jména starých bohů slovanických i jiné pohanské pomysly; kterýžto však zvyk, co se této stránky dotýče, potom znenáhla působením víry křesťanské pomínil, a již v Zádónštině na konci XIV věku nepotkáváme se s ničím, co by zjevně páchnulo pohanstvím.

Philosophische Section am 23. November 1868.

Anwesend die Herren Mitglieder: Hanuš, Dastich, Čupr, Beneš; und als Gast Herr Crha.

Dr. Hanuš hielt seinen angekündigten Vortrag über den Teufel in den böhmischen Sprichwörtern als einen Beitrag zur Philosophie der Bösen.

Der Vortrag lautete wie folgt:

Jest-li že je filosofie založena na té činnosti duševní, již protřibení a vytřibení tušení a představování našeho, jakož konečně vytřibení pojmů svých a pohledů jmenujeme, tož je zásluhou zajisté též vyjasnění a protřibení pojmu zla, prstonárodně čert a ďábel jmenovaného.

Nechceme tu však se dáti do protřibení filosofického neb abstraktního pojmu zla, než do konkrétního a historického ponětí a pohledu na zlo, jak býval v ústech lidu, hlavně v příslovích českoslovanských.

Starodávné výrazy, říkadla, pořekadla a přísloví chovají totiž v podobě pojmů a vět sama v sobě pohledy národní na zlo, odkud pochází a v čem pozůstává: ba, byla-li by spořádána dle postupu časového, obsahovala by dějinstvo vzdělanosti lidu a tudíž i dějiny a povstání zla.

Znamenité je však to, že podměttnost lidského vědomí či subjektivnost lidského představování, rovněž jak praktická její část t. j. lidské sobectví či egoismus opácným způsobem si rodí pojmy dobra a zla.

Pohledy své na přírodu a na člověčenstvo, co se týká dobra, utvořuje si člověk hlavně dle vlastní příjemnosti neb nepříjemnosti: naopak ale to, co zove zlo, nepokládá obyčejně co také povstalé ze své vlastní obrazotvornosti a ze své vlastní vůle či působnosti, než naopak mívá zlo za povstalé z vnějších příčin t. j. člověk nehledá zlo v sobě, než zevně sebe.

Zima, mráz, tna, nemoc a vůbec vše, co je lidu nemilé a škodlivé povstává tak dobře zákonitě a věcně z poměrů, jako povstává to v přírodě, co je člověku milé a užitečné, k. p. teplo, vláha a světlo: a přece sobectví lidské uzavíralo již v pradávných dobách, že stává mocností zlých člověčenstvu obzvláště nepříznivých, a to v hojnější míře a jakosti nežli si utvořilo pohledy na mocnosti dobré. O angelích k. př. zmínují se málokdy přísloví, tím hojněji ale o čertu. Čím vším chudák čert je v živobytí pospolitém vinen!

I zlo, patrně subjektivné, jako je řevnivost, nenávisť, škodolibost, a p. neuznává lid nevzdělaný, že jsou původu vnitřního, člověkem samým utvořené, než mudruje, že člověk, jsa přírodou či původem dobrý a obětovný, vnějšími mocnostmi, nechť jsou již čerty nebo ďábly jmenovány, tudíž podvodem jich a nátlakem se stane zlým a sobeckým.

Býval prý člověk původně dobrým a rozšafným, jak vypravují již báje starých Peršanův, ale kdesi a kdysi nějaká ženská, ďáblem svedená, snědla kousek jablka a podala ostatek muži: a ejhle, povstalo vše zlé; čert to spískal a člověk sám v sobě byl nevinný! Ale nastojte: čert nebyl trestán, než nevinný člověk, neb čert byl ponechán, by pokoušel i jiných až se věky věkův skončí. Záhodno bude tudíž snad, pokusiti se o seznání dějinstva čerta: dějinstva zla, jež bývalo a podnes jest v prostonárodním domnění lidském.

K tomu dějinstvu přivede nás nejprvé a nejlépe ethymologie čili kořenozpyt jmen všech, jež se dávají čertu, tomu původci všeho zla.

Škoda, že původní smysl slov: dobr a zel, dobro a zlo sám není jasný, ač (jak uzavíratí lze ze slov: křiv a prav) nebude jiným, než velmi smyslým významem, jakýmž se honosí všechna původní a prastará slova. Dobra a zla v našem duševním smyslu nebylo zajisté v původní dávnověkosti, zlo nebylo nic čistě realního, čistě věcného, než bezpochyby něco poměrného, co se totiž nehodilo k něčemu, co bylo nehodno neb škodlivo

Když se pak utvořily spolky a společnosti a to buď přirozeným způsobem, k. př. jako rodinou, národem, buď násilným způsobem, jako dobýváním a podmaněním, tož bylo zlo vše to, co se přičilo zvyku na-v-yk-u (kořen uk v učení a uch-o, posl-uš-ný, poslouchati, sluha), nebo se přičilo rozkazu panovníka (ká-zati, u-kazovati, kázeň, kaziti). Co se však nepřičilo rozkazům anebo přírodě, to se stalo (dobrým) mravem, mravným. Slovo n-ravъ, mrav není bohužel jasné co do kořene svého.

Než nejmocnější panovník a kazatel původního člověčenstva byla příroda, poněvadž dle rozkazu jejího vždy nutno bylo se spravovati: nebylo t. lze žítí k. př. v letě tak, jako žilo se v zimě, ve dne, za světla tak, jako v noci, ve tmě; nebylo lze ženě tak se chovati, jak se choval muž, a mladíku taktéž jako starci. Co bylo jednou a jednomu dobro, to bylo jindy a jinému zlo.

Příroda se tím způsobem rozpadávala před očima původního člověčenstva vůbec a jednotlivce zvlášť v užitečnou a škodlivou dobu nebo v dobu dobrou a zlou a to tak, že něco v ní se ukazovalo za vždy dobré, jako na př. ovce, a něco za vždy zlé, jako na př. vlk; kdežto opět mnohá věc neb mnohý zjev jednou a jednomu byl užitečný či dobrý, jindy však a jinému, budiž to již jednotlivec neb jednotlivý národ, se zjevil zlým.

Provedený či svrchovaný dualismus bájeslovný či roztřídění všech bytostí v dobrobohy a zlobohy nebo bělbohy a černobohy nebyl tudíž nikde původním náboženstvím, a to ani u Peršanů, nebo jich Ahuro-mazdao a jich Agro-majnius se sbory podřízených jim đasův (divasův) a biesův (bojasův) nebyli výsledek náboženství pouhého, než filosofie Zarathustra. I dualismus u Polabských Slovanů, jak jemu latinští kronikáři v Bělbozích a Černobozích vyučují, není výhradní: neboť titěž kronikáři tvrdí, že zároveň stála u Slovanů jakási božská trojice: Prove deus Aldenburgensis — Siva dea Polaborum et Radegast deus terrae Obotritorum,“ a zároveň že znali Polabané Tri-glava. Za jisto však bráti můžeme, že u všech národů indoevropských, jak to jich starožitnosti a mluvověda vyučuje, tudíž též u Slovanů, mezi všemi bohy nejvíce ctěn byl bůh povětrí a bouřky.

Na slunce a měsíc, poněvadž ustavičně vycházely a zacházely, zvykli se národové: avšak na τὸν τῆς ἀστραπῆς θεομιοργόν, na působitele blesku, na toho hleděli co pána všehomíra (κυριος πάντων). Není zajisté nutno, daleko toho hledati příčinu, jestliže rozzvážíme, jak působí hrůza bouřky na nás, jak dle náhledu starých při bouře se nebe (ráj) otvíralo, jak duše lidské z ráje a z oblaků při ní na zem litaly, aby se spojily s novonarozenými dětmi, jak celá příroda napnuta byla očekávajíc nové své zasounění a zúrodnění jarnými blesky a dešti.

Jevíval se však bůh bouřky čtvernásobným způsobem: nejprvé byl pohnutým vzduchem, vichrem a vichřicí, jež oblaka (hrady, báby) sháněly a je ve věž stavěly, která zasahovala až k pouhému nebi, t. j. ráji, — pak se ukazoval bůh bouřky co rozzloben nad tou přepevnou stavbou, jelikož se již i ráje, sídla to světla a všeho bohatství dotýkala, a jal se ji troskotati s ráje vyslanými blesky (střelami, meči) prorážeje ji i pioruny, t. j. kameny, klíny, koulemi k zemi padajícími, kteroužto střelbou a házením povstával rachot strašný, hrom a hromobití, načež krev rauných roztékala na zemi co úrodný dešť.

Není žádné pochybnosti, že tento čtvernásobný hněvivý bůh bouřky, mimo jiná jména míval již v pohanství jméno — čerta či původně Kirta, Krta, t. j. původně rýpala, jenž všechno rozryje, rozdrobuje. Kořen slova je kar, čar, rýti, dělití, jako slova krati, čára, krt-ek, čarto-ryj-ski, krat (dva-krát = dva rázy), krát-ký (mal-ý), krájeti (st. slov. krajati), krajina, črta neb črta st. slov. tolik co čárka, litera, črtati st. slov. črtati, čárati, čort, rumunsky rypák kance, st. slov. čertъ, krtek (Mikl. lex. 1123) dokazují.

Črt, čert je též osobní jméno, jako dokazují desky Moravské, které (L. T. Mährens, 410) znají Jakuba Črta z Bořutova, vedlé jména Črtorýje (362). I česká regesta (str. 722) znají jméno Viléma z Črtomar a Črtorýje co místní jméno, kdežto slavná polská rodina podnes jménem Čarto-ryi-ski se honosí. Staročeská jména místní zní též Kreteš, Krtina, Krtkov, Kriti a Krty a p. (str. 745. Erben).

Potvrzují toho i přísloví a báje, ku př. „povstane vítr, aby čert mohl s duší odletěti“ (musejn. 1853., 487). V každé vichřici sedí čert nebo čarodějnice, kdo hodí nůž do vichřice, zabije je (nůž je tu co meč, blesk, jenž rozráží bouřku). Čarodějnice jezdívají na kozlích, kocourech, na chvošťatech na Babí horu, na Lysou horu, aby čertu činily poklonu, s ním tancovaly, necudnosti tropily (čarodějnice či báby jsou původně „báby“ či bouřlivá oblaka, jež dle podoby pojmenována bývala jako kozel, kocour, chvošť a p. „kozol mne tam nesl“, dí přísloví podnes.)

Tyto báby lítají, pohybují se k nebi vysokému, „báby“ povstávají, bude bouřka, až přijdou nahoře k čertu, k blesku, jenž v ně vniká, je pojímá. V bájích nosí čert kámen na stánek svůj, jako hodil kámen, sloup, rozdrťený na tré kusů na Vyšehrad; kohout začal zpívat, právě jak čert skálu nesl (blesk se ukazoval, zároveň jak piorim padal); čert se jednou rozlil na kolomaz (bouřka se proměnila v déšť; čert o závod stavěl s pannou Marií a nedostavil (bohyně ráje či světlosti zvítězí přece vždy nad temnotou bouřky); čert orá na poušti neb na skalínách se sv. Prokopem (blesk rozryje, prokopá celé hrady, t. j. oblaka bouřlivá bleskem buď zimnou ztuhlost jarným teplem a jarným bleskem); čert mi to napískal, spískal, navalil, naho dil.

Báje velmi hovorně vypravují, že hrady, kláštery, ba celá města zapadla v jezera, a že podnes ještě jsou v jezeře slyšeti zvony (to je vzpomínka na vystavení hradů, rozpuštění jich ve vody, při čemž hrom zvonil). Nechtěl býti čert (blesk) v lese (v temnotě bouřky)

hajným, že by prý dvakrát zmokl (se proměnil v déšť). V tom černém lese, čert bábu nese (čert = vítr, oblak bouřlivý, mračno před sebou pohání); čort ho ponese na dzieravij most (na oblaka deštivá, vypravuje nyní Bělorus o neopatrném); vsakij čort na svoje kolo vodu ciahneé (původně: každý čert se konečně rozlije; z toho povstala v Bělorusku pověra, že každý mlýn, ba každé kolo má svého příznivce, čerta). Mlýn s vodou svou a klepotem a rachotem kol svých je vše-evropský obraz bouřlivých a hromujících mračen, bab, v kterémžto mlýnu se prý staré báby přemílají a v skutku i přemelou v krásná děvčata (báby, bouřlivá mračna, stávají se po rachotu hromovém děvčaty, t. j. bělými či světlými obláčky); běda tomu, kdo čertu do kuchyně (kde se vaří a je oheň) přijde (snadno ho v bouře roztríská); bolota (bláta, bahna, zde jako tuhá oblaka či bouřlivé báby) ne byvajeé bez čorta (bez blesku); kam čert nemůže (když neblýská), tam aspoň bábu pošle (aspoň povstávají báby, chystá se k bouře), čert sedí v bahnu a pláče (zahřmí a praší); jindy čortu je však volno, v svojem bolotě (blátě, bahně) orati, (rusky; jako český ďábel orá se svatým Prokopem); v tiché tuni (bolotě) čerti rejdí (i bez hromů blesky pronikají báby); obyčejně ale čert ze sítí piští a z houští střelu spouští (lomcuje hromem a blýská z houští mračen). Utekla čertu z bělidla, říkáme o černé holce nebo bábě, která t. nezdržela se v čertovém mlýně tak dlouho, až bylo po bouře, až se mračna vybělila; s nešovicemi zdobané ženské pravíme však, že čert na ní hrách mlátil; stará a ohyzdná ženština je prý však zprávná, čertu v dary dáti, aby ji totiž přemel; bolatý má prý všeho dost, jako čert plev; poněvadž má čert co rok dost a dost, co by mlátil. Co je v slovanských vlastech za množství Čertových mlýnů!

Jiný obraz sídla čerta je hrad neb zámek. Když již mračna sama slula hrady, bylo na blízce mysliti, že i v hradě bydlí čert. Než tu je dvojí hrad k rozeznávání. Hrad okamžitý, totiž hrad mračen nebo jak říkáme mračné hrady při bouře, a hrad roční, totiž žimní, nebeský. O hradě okamžitém platí vše, co řečeno výše o stavení, které se ponoří pod vodu při zvonění zvonů svých (nebeské to hudby). Neboť čert nestaví mračna dále, než kohout zapěje, t. j. než se ukáže červený kohout (blesk) s nebeskou hudbou či zpěvem, hromem, načež následuje déšť či unoření blesku. I Mefisto nosí ještě péro z červeného kohouta za kloboukem a německé přísloví: někomu posaditi červeného kohouta na střechu, znamená tolik, co zapáliti mu dům. I kohouti větrní sázeli se za starodávna na věže, aby je uchránili před bleskem, či jak se

říkávalo: před udeřením hromu. Hrad neb zimní zámek čertův znamená však ztuhlost přírody v zimě: v takovém hradě bydlí však jen starý čert, o němž se praví, že je sice starý, ale ne dobrý: jeť ovšem sestárlý, omdlený, poněvadž již prošel celou roční dobu, jsa na konci běhu ročního. V letě čert nikdy nespí, vždy lze totiž i z čista jasna očekávati blesk: ale v zimním svém hradu je čert, neb drak, neb velikán (viz. Děda Vševěda) ospalý, dřímá ustavičně, i když mu děva, při něm jsoucí, již vlasy nebo péra trhá, t. j. blesky vyhazuje (k jaru pracuje), kdy jeho meč (blesk) v pochvě (v mračnu) již poskakuje. Tu děvu, t. j. světlý, jarný blesk, zajal totiž čert ve svém hradu zimním, jako nahromadil tam bouřlivé bohatství letní: ale ta děva pustila již v hrad jinocha švarného, jenž ji má osvoboditi, pustila tam, totiž jarný vzduch, kterýž jest-li že se chopí poskakujícího již meče (blesku), jarní vláhou a bouřkou přemůže lednatost čerta. Nyní bijí v zámku buď hodinky dvanáctou, nebo kohout zakokrhá, nebo stráž dole stojící vykřikne: Abgelöst: a drak se rozsype nebo rozpadne anebo rozleje se v kolomaz, a děva kráčí s jinochem z rozpadlého zámku ven v osvobozenou přírodu.

Máme, my Čechové, tuto podobu báje zachovanou, ač již básnícky upravenou, v Kr. Rukopise: Zbyhoň vilný je t. onen zimní čert, jenž děvu při sobě chová, děvu jarní; jinoch lovec dobývá se tlukotem (hromem) a mlatem (bleskem) v noc (v temnotě právě jarní bouřky) v hrad zimní Zbyhona, ničehož se mu nestaví v cestu, neb již je svrchovaný čas, on ubije Zbyhona a pospí si s děvou, t. j. slaví s ní jarní radovánky k úrodnosti vedoucí. Nepodložila-li by se této básni báje jarní, nebylo by krůpěje jemné básnivosti a krásy v ní, poněvadž děva, vilným Zbyhonem zprzněna, by klesla v náruč jinochovi, co by básnickou jen ošklivost plodilo. Ale zimní Zbyhoň ten ovšem jako každý zimní čert (jenž u Litvanů k tomu ještě je aklatis, t. slepý) ten zajatou jen má děvu, nemoha jí ničím ukřivditi.

Místo této sleposti a ospalosti jeví se někdy zimní čert co svázaný jako při sv. Prokopu bývá, nebo okovaný a to hojně i trojími obručemi: obruče na jaře praskají jedna po druhé a „der Teufel ist los“, „už je čert odvázan“ volá lid: a čarodějnice, ježto si na ledovitost čerta při pojímání vždy tak stěžují, navštěvují jej opět na jaře, 1. máje, i když ještě teplo nepanuje a čert tudíž nemůže býti ještě příliš vřelým.

Na jaře pak promění se v zimě okovaný a ledovitý čert v kováře,

jenž ustavičně při ohni kuje, neb má vždy co dělati s hromy a blesky. Již dávno je řecký Hephaistos a latinský Vulcan uznán za takového boha, jenž u nás hojnými bájemi taktéž je co čarodějný kovář naznačen. A jako Vulcan je chrom, známe i my v příslovích kulhavé hromy a kulhavého čerta, jako Lužičané dí, že prý „khromý“ či kulhavý čert je nejhorší, jako Němec praví: „der hinkend Bote kömmt nach.“ Není v bájích dosti jasno, proč bůh blesku a hromu je raněn, hlavně na noze: praví se, že je bůh boje, vojny a tudíž, jak on raní a ubije báby („starý ubijica“, „starý krevník“), taktéž že i on v spravedlivém boji je raněn, pročť buď pokulhává, nebo aspoň jednu nohu nepravidelnou má. Jak vypravuje jedna báje Slovenská, že povídáno bylo jedné nevěstě, „že její freier místo nohy koňské má kopyto; neřekla sice nic, ale pomyslíla si: to musí být čert.“ Říkáme též: „kulhavé hromy,“ jako říkáme: „aby tě hrom (Parom) ubil“, neb při „hromo-bití“ prý padali právě hromové klíny (Donnersteine, Donnerkeile), koule, píoruny, paromy. Konečně pozorovali staří, že po silné bouřce obzvláštní elektrický sírkovitý puch, tak zvané ozon, je v povětří cítiti, pročť i pořekadlo povstalo: smrdí jako čert sirou a přísloví, „když čert nic nevyvede aspoň zasmradí“, t. j. i když při hojném blýskání nehřímá, přece sírkovitost cítiti v povětří.

Tak a podobně zní říkadla a přísloví o čertu, z nichž viděti, že co je nám nyní jméno nejsvrchovanějšího zla, původně nebylo nic zlého, než jméno jen a obraz přírodních zjevův.

Jinak se to mělo, když křesťanství se rozšířilo po zemích slovanských.

Křesťanství totiž uvádělo ďábla a satana v smysl člověčenstva, jehož pohanstvo neznalo. Slovo hebrejské šatan neutkvělo v národě, ale řecké *διάβολος*, co má znamenati udavače utrhače, vešlo v pořekadla a přísloví jako čert. Diabolos nebyl však již jako čert žádným přírodním zjevem (aspoň za dob křesťanských) než zlým duchem, který se soudruhy svými se byl protivil bohu, nejhlubšímu zřídlu dobra, pročť byli všickni ďáblové shozeni z nebe do obzvláštní propasti, peklo zvané, v kteréž však nepobyli uschováni, jelikož vycházeli na svět, dílem aby vlezli uvnitř člověka — posedlého — dílem aby lidi sváděli k zlému, t. j. k neplnění povinností křesťanských. Proč bůh všemohoucí zprotivující se jemu ďáblu nezničil, jako zničil pohanství neposlušné člověčenstvo a jen

ďábla „svázal“, není ovšem jasno lidskému rozumu. Podivné je české přísloví: ďábel opice boží (Čel. s'r. 21, 26.); neb ďábel neopičí se, než zprotivuje se bohu.

Proti ďáblu, k zlému vždy ponoukajícimu, musila se opřít lidská vůle, mělo-li způsobeno býti nějaké dobro, ale pro křehkost lidského pokolení musila se k tomu vyprositi i božská milost. Pojem zla a provinění stal se velmi složeným, ba někdy nerozlučitelným, jelikož nebylo nikdy snadno, určovati úsečně, jaký podíl má na nějakém hříchu ďábel, a jaký vůle lidská.

V lidu obecném necítila se ovšem celá tato tíže pojmu zla křesťanského, poněvadž lid křesťanský hlavní své svědomí mívával zevně u kněze při zpovědi.

Podivno však, jak se církev prvotní měla k pohanským bohům. Ona nevyhlásila jich totiž za pouhý omyl, mam a ničemnost, připouštějíc, že mají bohové pohanští jakousi působivost zázračnou či nepřirozenou, že však tato působivost neleží v nich samých, než jen v ďáblu, který od počátku světa právě jimi sváděl lid.

Tím způsobem stali se všickni bohové pohanští z křesťanského stanoviska ďáblu. Tak čteme ku př. ve Výboru II. 1. 8. „až v tom zlý smysl máš, ež sie klanieš hluchým, němým ďáblóm rukú učiněným t. sochám bohův.“ Tak se přiblížil ďábel pohanskému čertu a to tak, že mohlo povstati přísloví: čert jako ďábel, oba jsta černá. „To je čertem“ = to jsou čáry, jež právě ďábel vyděti směl. Vozьми čorte дьjabоla a oba ne nadobny. — Holíč lazebníka, čert ďábla škube. — Hrnec kárá kotel, oba jsou černá. Trefil čert na ďábla, říká se, když při hříšném předsevzetí neb po činu hledáme pomocníka hříšníka.

Byl-li však již jednou „ďábel jako čert“, pak se oba i střídali v příslovích, ku př. boje-sja jak čert ladonu (církevního kadidla). Zde čert je položen místo ďábla, neb čert starý a pravý nebál se kadidla křesťanského, byv příroduým ukonem a je v skutku pravdivé přísloví ruské: Чертъ ладану не боить сja.

Taktéž je nepravé přísloví: na čerta kříž, na domového (šotka) hůl; neb čert pravý se kříže nebojí, ovšem že ďábel křesťanský: čert pravý mívá totiž právě za své znamení kříž, t. j. křížující se blesky; kterým znamením i pohané žehnávali. Viz posvátné znamení kříže na popelnicích, svaté znamení kladiva, teslice, sekery.

Jakmile filosofie přestala býti scholastickou, t. j. střed-

neb křesťanskou, utvořovala si různé a jemné ponětí o dobrém a zlém, jak rozkošně čistí v historii filosofie, a hlavně v historii dobrovědy. Člověčenství přestalo pak věřiti i v čerta a ďábla a oba stali se směšnými, jak i přísloví dokazují, ku př. nech čerta starat: má tvrdou hlavu — budeš mítí peněz, až čert umře a peklo shoří — starého čerta ti dám — libuje si v tom „jak diabel v niemieckiem ubioře“ — (Polák v skutku jmenuje Čerta Němč-ažkem t. j. Němečkem) — „béd a péčí čerti napekli“ — „co je šeptem, to je čertem“ — „ne tak čort strašen, jak go maljujuc“ — „nech těch žertův u všech čertův“ — „čert neví, kde má ženská brousek“ (na bříše, ježto nabrousilvše nůž o kamna obyčejně o zástěrku na bříše jej otrávají (Čel. 642. 22).

Je tudíž nutno, přísloví o čertu roztřídití v různé doby povstání jich a jich stáří. Leží totiž v takových příslovích a bájích o čertu netoliko hojná zásoba dob báječných (mythických), než i filosofie zla.

Historische Section am 30. November 1868.

Anwesend die Herren Mitglieder: Gindely, Zap, Lepař, Zoubek und Tieftrunk; als Gäste die Herren N. Neumann, Mazanec, Drůbek, Crha, Duchek und V. Kryšpín.

Herr Karl Tieftrunk hielt in böhm. Sprache einen Vortrag über die Ursachen der harten Verfolgung der böhm. Brüder im Jahre 1547 und 1548.

Bekanntlich hat Ferdinand I. nach dem Siege bei Mühlberg im Jahre 1547 eine strenge Bestrafung jener Stände des Königreiches Böhmen vorgenommen, welche sich geweigert hatten, mit ihm gegen den Churfürsten Joh. Friedrich in den Krieg zu ziehen. Am härtesten verfuhr der König gegen die Brüder-Unität in Böhmen.

Der Vortragende setzte nun die eigentlichen Ursachen jener Verfolgung der böhm. Brüder auseinander. Er wies darauf hin, dass es nicht etwa die blosse Theilnahme an dem Widerstande gegen Ferdinand I. war, welche den Brüdern die Feindschaft des Königs zuzog, sondern dass diese aus folgenden vier Gründen hervorging:

1. Aus den dogmatischen Principien der Unität, die der König wegen ihres durchaus protestantischen Charakters grundsätzlich verwarf;

2. aus der demokratischen Beschaffenheit ihrer Lehren und Einrichtungen, die nicht blos auf die kirchliche Verfassung beschränkt blieben, sondern sich auch auf die bürgerlichen und socialen Verhältnisse, ja überhaupt auf das ganze Privat- und öffentliche Leben der Unität erstreckten;

3. aus dem Principe der Perfectibilität, wornach die Unität sich sowohl in Betreff der Lehre als der Verfassung immer mehr vervollkommnete und so in einen schroffen Gegensatz trat zu der Stabilität und dem Formalismus der Utraquisten, die in Folge dessen neben Ferdinand I. die entschiedensten Gegner der Brüder wurden und den König in deren Verfolgung auf das Eifrigste unterstützten.

Endlich als vierten Grund jener Verfolgung hob der Vortrag hervor die rasche Verbreitung der Brüder in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts, welche die Brüder-Unität den Plänen des Königs nach absoluter politisch- und kirchlich-religiöser Einigung Böhmens um so gefährlicher erscheinen liess und ihn deshalb um so mehr bestimmen musste, ihren Einfluss wenigstens in Böhmen zu brechen, ja wo möglich ganz zu vernichten.

Die Abhandlung erscheint im Časopis českého Museum 1869.

Naturwissensch-math. Section am 7. December 1868.

Anwesend die Herren Mitglieder: Rochleder, Kořistka, Amerling, Durége, Studnička und Novák; als Gäste die Herren Crha, Gintl, Weyr, Pozděna, Küpper u. Lieblein.

Herr Prof. Durége hielt einen Vortrag über fortgesetzte Tangenten an Curven dritter Ordnung mit einem Doppel- oder Rückkehrpunkte.

(Der Vortrag wird im Actenbände 1869 erscheinen.)

Sodann sprach Herr Pozděna über Hughes Apparat und über die Functionen der einzelnen Bestandtheile desselben. Dieser Apparat wurde in seine Bestandtheile zerlegt, vorgezeigt.

Philologische Section am 16. December 1868.

Anwesend die Herren Mitglieder: Hattala und Ludwig; als Gäste die Herren Dvorský, Kolář, A. Petera und Drinov.

Herr Hattala hielt einen Vortrag betitelt: „A. Schleicher und die slavischen Consonanzen. Ein Beitrag zur neuesten Geschichte der slavischen Sprachforschung.“

(Der Vortrag wird in den Abhandlungen der Gesellschaft erscheinen).

Philosophische Section am 21. December 1868.

Anwesend die Herren Mitglieder: Hattala, Hanuš, Dastich, Beneš, Ludwig; als Gast Herr Petera.

Herr Hanuš hielt den angekündigten Vortrag zum Ehrengedächtnisse des jüngst verstorbenen (6. December) Hrn. Professor Dr. August Schleicher über das litauische Volksmärchen: der Zimmermann, Perkúnas und der Teufel.

Sein Vortrag in böhmischer Sprache lautete ungefähr, wie folgt:

Báje (mythy) povstávaly tímže psychickým pochodem, kterým povstávaly legendy o svatých a světicích v středověku. Pan Ježíš cestuje ku př. se sv. Petrem tak, jak cestovali druhdy i navštěvovávali lidi bohové pohanští.

Báje litevská: „Apė Címerninką, Perkúną bei Vilių“, či o Tesaři, Perkúnovi a Čertu, již Schleicher podlé rozeného Litvana p. Kumutatis sděluje, je jedna z nejvzácnějších a nejstarodávnejších bájí, jelikož i jmeno Perkúna boha, jenž u nás Perun nebo Parom slul, byla zachovala. U nás není v bájích ani jeden vyšší bůh více jmenován, jelikož jmenovati veřejně bohy či pamatovati na bohy, zakázáno bývalo kněžmi hned z počátku křesťanstva a zachovaloli se u nás jmeno nějakého boha nebo bohyně ku př. Děvy zlatovlasé, tož budiž nám jisto, že i jiný, všeobecný smysl mělo, neupamatujíc úsečně více jen na boha neb bohyni. Tak ku př. Děd-Vševěd, Raráš a Šotek, Jezínky. Kde pak ale máme báje, jež by se jmenovaly: cestování Radegasta? příběhy Svato-Víta? a p. bohů? — Vliv kněžstva, hlavně pak farářství, na báje jeví se i tím, že na místo jmen bohů kladly se jmena nejrozličnějších stavův lidstva a společenstva, ku př. sedláků, kovářů, vojáků, ba i králův a císařův — jen nikdy farářů. I čerta samého najdeš hojně v bájích, nikoli však faráře a popa. Co čert vlastně v bájích je, doložil jsem v sedění 23. listopadu roku letošního, t. že to pohanské jmeno boha, buď co vichr po světě lítajícího, buď v podobě ohnivých koulí, piornů s nebe spadajícího a nebo tytéž koule s nebe metajícího a p.

V bájích kryjí se však tací bohové, jak uznáno již novějším bájeslovím pod nejrůznějšími jmeny.

Báje vykládati není tudíž ničím jiným, než jich původní smysl odkrývati t. to, co se v bájích před námi jeví v podobě lidského neb lidem podobného živobyčí, převáděti a převesti na bohy, t. j. na úkony přírodní, budiž již skutečné nebo domnělé.

Nejhlavnější a první osoba v dotčené báji litevské je Címerinik, pokažené to německé slovo Zimmerer, Zimmermann. V nepokažené, dobré litevštině sluje však tesař Dailydá, co znamená i stavitele i umělce, jelikož daile znamená i umění i dílo umělecké. Akmenú dailydá je tolik co kamenní umělec t. kamenník. Tak vykládá se i řecké jméno Hermês jmenem *ἑρμῆα, αροσ*, podpora spojovací, složení, soustava. Hermês v původní své bájeslovné ceně je však roven, jak shledáme, našemu tesaři v báji litevské.

Tesař je v bájích vždy znamenitá osoba, jelikož již hlavní nástroj jeho t. sekera, teslice, po litevsku tašličiija neb tešličiije zvána (tašan, tesám), co znamená kříže činného či působícího u všech národů téhože báječného významu bývala, jako u Indů blesková zbraň Vajra v rukou boha Indry a u Skandinavců kladivo Mjölmir v rukou Thunara (Donara). Nepochybíme tudíž zajisté, vyložíme-li báji litevskou co cestování či dějiny litevských bohů Potrimpa (tesaře), Perkúna (hroma, Hromníka), a Pakolla (čerta, vichra, hromobití); neboť cestování je v bájích vždy obraz ruchu v přírodě, proměny a to hlavně jarní.

Významy etymologické jmen těch tří bohů nejsou bohužel jasné. Co do Perkúna v báji zpomenuého zachovaly se u Litvinů, národa tak pozdě na víru Kristovu obráceného, až podnes následující výrazy: Perkúnas je jim podnes co hrom: Perkúnas grauja, nebo grumena, nebo muša je tolik co Perun hřmí, Perkuno-akmů je tolik co kámen hromový, polsky piorun, slovensky Parom; Perkunija tolik co bouřka, povětrí, hromobití; Perkunije intrenke, tolik co udeřilo.

Slyšmež tudíž již báji samu, jak vypravuje:

„Mladý člověk, výborně co tesař vyučený, dal se s chutí na cesty. Cestovav již několik dní přišel k muži, stejnou cestou cestujícímu. Aby neměli dlouhé chvíle šli pospolu. Na cestě vyznal se muž tesaři, že je Perkúnas. Jdouce takto pospolu, přišli druhý den k třetímu muži, jenž jim se svěřil, že je čert. Pospolu takto cestující všickni tři dorazili k velikému lesu, v němž mnoho zvěři bylo. Cestovatelé tito byli však velmi hladovi. Tu prohodil čert:

Jsem silný a rychlý, hned přinesu masa a chleba, a všeho, čehož nutno bude. Perkún však pravil: „Počnu mocně blýskati a hřímati, aby bylo všude ohně a zvířata lesní se nás bála. Tesař konečně dohodil: Uvařím a usmažím dobře vše, co přinesete. Dle úmluvy této činil každý, co byl přislíbil a žili tak několik dní pod širým nebem.“

Výklad: V zimě, v tom velkém, tmavém lese, ve tmě zimní, kde je ještě mnoho mračen a chmůr (zvířat), pocítil již jarný vzduch, že je čas k pohybu a k změně (cestoval). K němu přidružil se t. j. povstal jarní blesk a hrom, jehož celou zimu neslyšeti, ba i vichr, jarní ruch a povětrí nastával již, avšak vše jen porůznu, tedy střídalo se teplé počasí ještě s chladným, blesky a hromy jevily se na sucho a licho, a pošmurné počasí (les) trvalo dále. Bozi tito jarní byliť však hladovi, t. j. potřební, málomocní ještě, třeba jim bylo, zmocniti se té zvěře t. j. těch mračen zimních a rozehnati je. Tak pije bůh Indra, nejvyšší to bůh Hindů, ba i skandinávský Thunar pije nebeskou vodu, vláhu, oba jsouce na jaře taktéž hladovi a žízni. Musí počítí jako boj jarního v duchu, blesků jarních a hromů, ba i hromobití jarního proti mračnům a proti ztuhlosti zimní; neboť co skutečný boj představovali si pohané měnu zimy v jaro. Teplý, jarní vzduch se zjevuje, Perkún zablýskává si a zahřmívá a čert nanáší i vichry a bouřky (honí zvěř lesní, t. j. mračna), ale jarní vzduch teprva spojuje vše to v jedno, svaří a smaží vše, jevě se takto býti pravým shromažditelem, působitelem či stavitelem jarních výdatných bouřek, jeví se co jednota a podstata Perkúna a Pakolla, co pán jarní přírody. Takovou trojici hlavních bohův znají téměř všechny mythy, rovněž jak sjednání jich tří či jednotu jich.

Báje vypravuje dále takto:

„Po nějakém čase pravil však tesař: Kamarádi! víte co! Vystavmež si krásný dům, v kterém bydleti můžeme jako lidé, pročpak bychom zde v lese co divoši jen živořili! I zalíbil se oboum dvoum ostatním návrh ten. Tesař vyhledával tudíž příhodné stromy (mračna) a ostatní dva vytrhávali je pak i s kořeny, vlekše je na místo patřičné a jakmile se domnívali, že mají jich dost, počali stavěti. Tesař měřil však jen a nakresloval formy na stromy, ostatní oba dva strhali pak, co nebylo nutné, s nehty či s pazoury svými a vida! v krátkém čase stál tu domek, v kterém si vše k pohodlí svému sestavili. Tesař i tu jen rozkazoval (nařizoval) co bylo nutno, a oba ostatní vykonávali to ihned.“

V ý k l a d : Jak zima v bájesloví si na obloze nebeské vystavovala mračnův hrad, v něm (či za ním) ukřývala veškeré skvělé bohatství letní: taktéž stavělo i léto hrad svůj nebeský, modřeň jarní, která ovšem na jaře samém ještě pokryta je oblakami (stromy), jelikož nastoupiti musí teprva rázný boj oblaků jarních s mračny a chmůrami zimními. Jarní vzduch či teplý vítr vál tudíž na mračna zimní, odtrhoval pomocí blesků a hromů, ba i hromobití, strom jeden mračen těch po druhém, až se počala ukazovati modřeň či tvrdost nebeská, letní ráj. Na té stavěli si ti jarní bohové právě svůj letní hrad, hrad jarních mračen pohyblivých, vystupujících, plny jsouce již bleskův a hromův, ba i vláhy jarní: kdežto chmůry zimní byly stály, nepohyblivy, neodstupny, zamrzly, sněhovity. — Upozorňujeme tu na duševní vlastnost a mocnost tesaře, jenž co vzduch jarní vnitřně rozkazuje, nikoli co hrom a bouřka jen násilně vládne. Je tu tesař veskrz podoben Hermovi v nejstarším bájesloví řeckém, nebo Merkurovi v bájesloví etrusko-římském.

Báje pokračuje pak dále a to slovy:

„Na místě vymýtěného lesa, jenž byl již prázden stromoví, hodlali si nyní zříditi orné pole. Tesař srobil si tedy náramný pluh, připřáhl k němu obadva a počal orati, nevšímaje si vývratků lesních a kořenů, ba ani kamení. Srobil si pak též nesmírně veliká vláčidla (brány) a vláčil opět s obouma. Tak to přišlo, že za několik jen dnů celé to místo proměněno bylo v jemný prach. Pro toto spracované pole musil pak Čert opatřiti semena nejrozmanitějších zelenin, jež síli a zasázeli: nejvíce ale bylo tam semen mrkví.“

V ý k l a d : Jarní orání a vláčení připravuje zimou zmrzlou půdu k úrodnosti a čím více půda je v prach na poli obrácena, tím úrodněji ujímají se v ní semena nasetá. Proto oral a vláčil báječně i jarní vzduch či teplý vítr na nebesích, poháněje vichrem blesky a hromy sem i tam po oblacích (mračnách), s čím, dle mínění pohanů, souvisela i úrodnost. Domnívali se totiž pohané, že semena t. j. duše či životové veškerého rostlinstva a živočišstva (i lidstva nevyjímaje) v jarních obláčkách se skrývají, co lid náš podnes o vodnicích tvrdí, že totiž pod pokličkami duše skrývají v hrncích. Vodníci tito nejsou však původně dole na zemi, než ve vodách nebeských, v oblacích totiž a jarní vzduch musí tudíž blesky a hromy svými prorážeti, pro-orati ztuhlá zimou mračna, aby se stála prachem, t. j. malými, průzračnými již obláčky, a to proto, aby osvobodil zajaté tam dušičky, kteréžto pohanstvu tak ničím jiným nebyly,

nežli v zduchem pohnutým (duše, původně duchja, duch, vzduch, spiritus, spirare, anima, ř. *ἀνεμος* = vítr). Lid náš domnívá se také, že děti pocházejí ze studní, t. j. původně ze studní nebeských, z oblaků zúrodněných, když je pohybuje bouřka či povětrí. Jelikož však zralé povětrí nebylo dle domnění pohanů bez hromobití a čert právě bouřky a vichry míval v ochraně své, musil předně on v báji zaopatřovati semena, t. j. právě duše živočišstva. Tyto duše padávaly pak, jak řečeno již, při jarním povětrí neb bouřce, jak se domnívalo, k zemi, zúrodnějice teprva vše pozemské. Pověrečnou úctou přivítává tudíž až podnes lid první jarní povětrí, a staví jarnímu ptáku, čapovi či bohdalovi hnízda, poněvadž i on dle domnění pohanského, přinášel děti s nebes. Toto je vyobrazeno v báji oráním a setím nebeským, čím povstává pole orné, pole zeleniny a hlavně mrkev červenou nesoucí, symbol to ohnivých koulí, piorunů, jimiž právě při hromobití duše s nebe se metaly. Na místě tohoto litvinského pole chudobného, znají jiní národové zahradu naplněnou nejrozmanitějším kvítím, nebo strom zlatá jablka nesoucí, co hlavní příznak nastávajícího jara, nastávající úrodnosti. Viz ku př. českou báji: Pták ohnivák (Máj, 1858. str. 205), jak ji sdělil Miletínský a dříve již r. 1845 J. Malý pod jmenem: o zlatém ptáku. Též Grimmové vydali ji pod titulem: der goldene Vogel, a pod jiným jmenem i jiní více. Neboť báječný obraz ovoce ohnivého je indoevropský, jak vidíme příkladně i na zlatých jablkách Hesperid. I Eva sahá v rajské zahradě na radu čerta po takovém jablku. Výklad takového stromu neb ovoce, takové zahrady, takového pole bývá u bájeslovců dvojaký. Jedni mají za to, že pole takové není ničím jiným, než obraz nebeské tvrdosti blesky a hromy již, ba hlavně koulemi ohnivými k úrodnosti jarní připravené, kdežto druzí v plodech polních, v květech nebo v jablkách zlatých vidí hvězdičky jarní, ježto se v zimě málo kdy ukazovaly. Na každý způsob jsou to obrazy bájeslovné úkazů nějakých jarních, světlosti na úrodnost (duše) ukazujících, jež nějaká mocnost zlá, zimní zadržeti usiluje, začez v bájích trestána bývá.

Navraťmež se však k báji zpět.

„Zeleniny a hlavně mrkve podařily se jak náleží: ale co den pozorovalo se, že v noci kdosi hojnou jich zásobu byl ukradl, aniž se mohl vypátrati, kdo asi jim takto byl uškodil. Smluvili se tudíž, že budou v noci hlídati.

První noc hlídal čert: avšak zloděj přijel ve voze, počal mrkve

vytrhávat a na vůz nakládat. Hbitě přiskočil sice čert, aby zachytl zloděje a zavedl jej domů, než zloděj zbil čerta tak násilně, že sotva na živu pobyl. Mrkve se pak odvezly. Ráno šli tesař a Perkún dohlížet, co se stalo. Viděliť, že mnoho opět ukradeno a vyplísnil čerta zle. Čert však vymlouval se, že večer se mu stalo zle a když mdloby byly přešly, že zdřimnul si a tu bezpochyby, že přišel zloděj krast. Druhou noc musil hlídati Perkún, ale nevedlo se mu lépe než čertu. Jakmile totiž zachytiti chtěl zloděje, zbil jej zloděj nelidský a nemilosrdně a odjel s vozíkem svým plným mrkví. Ráno shledalo se, že velká škoda opět byla způsobena, ale Perkún vymlouval se, když jej tesař káral, že večer počaly ho zuby velmi bolet, to když poněkud jen přestalo, že přišla na něj dřímota a při ní že ovšem zloděj snadno kradl. Ani čert, ani Perkún neřekli však ničehož, že byli velmi zbiti.

Třetí noc bylo tesaři hlídati. Uměl však tesař i hráti, pročež vzal si housle s sebou a posadiv se pod jedlí počal hráti, ihned jakmile jen pocítil, že dřímota se naň žene; neboť pevně si byl předsevzal, neusnouti, stůj to co stůj, aby jen zloděje seznal a potrestal. Byla již půlnoc, tu slyšel, jak zloděj rovnou cestou zajel do mrkví, práskaje bičem svým, přičemž neustále zvolati opakoval: Pič, pač! železný vozíku! drátěný bičíku! (Pýkšt, pókšt! gelezimis vezimatis, vélú botagátis“). Nejrůznější myšlenky projely mysl tesařovu, ale tím úsilněji počal hráti. Zloděj jakmile ho hráti slyšel, zastavil se u mrkví a utichnul: tesař však počal na houslích vrzati, jak jen síly jeho stačily, domnívaje se, že tím šramotem zloděje zapudí. To se ale nestalo. Neboť zlodějovi se zalíbila hudba ta tím způsobem, že se přibližoval tesaři. A kdo to asi byl? Byla to divoká, příšerná Lauma (Ježibaba), která v tomtéž lese bydlela, nemohouc býti od nikoho skrocena. Tatáž Lauma byla kradla mrkev, tatáž Lauma byla zbila tak ukrutně i čerta i Perkúna. Přistoupilať konečně Lauma k tesaři samému, přála mu dobrého večera, stavíc se velmi přívětivou, neboť hudba jí velice lahodila. Poslouchala chvilku tíše, pak pravila k tesaři: Aj! buď tak dobrý a dovol, bych i já se pokusila. Nedovedla však ničehož. Vzav jí za ruku, ukazoval jí tesař, jak se toho má chopiti, avšak nešlo to přece, ač vši mocí usilovala o to, by se to dokonale naučila. Budu velmi vděčna, pravila, jest-li že mi naučíš, tak pěkně hráti. Toť je mi jen maličkosti, odvětil tesař, znám, co tobě v hudbě vadí, odstraníš-li toho, ihned zahudeš. I přislíbila, že udělá ráda vše, čehož bude zapotřebí. Pohleď jen, pravil tesař, na své prsty, jak jsou přetlusté, a patř tu na mé prsty: nutno

tudíž, aby se ztenčily tvé prsty a ihned budeš housti. I k tomu přivolila ráda. Tesař tedy odešel, aby si přinesl svou tesavou sekeru, vyhledal v lese nejsilnější vývratek, prosekl jej, až povstal rozštěp veliký, jehož mocným klínem ještě tak rozšířil, že mohla Lauma prsty obou svých rukou veň vstrčiti. Jakmile se to ale stalo, vytáhl tesař rychle zastrčený klín a ejhle! rozštěp se sevřev rozmačkal její prsty tak silně, že i krev proudem se cedila, a Lauma pro bolest hroznou náramně křičeti a prositi počala, že nepřijde více, by kradla mrkví. Avšak tesař ponechal ji ještě hodnou dobu v té úzkosti, přinesl si pak její bič drátěný a mrskal ji s ním nemilosrdně. Konečně když byla krev již celá vyceděna a Lauma naskrz a naskrz promrskána, vrazil tesař opět mocně klín do rozštěpu a to tak, že mohla Lauma prsty své vyndati. Tu zmizela jako vítr, zanechavši svůj železný vozík a drátěný bič.

Ráno když přišli Čert a Perkún prohlížeti, shledali, že ani jediná mrkev nebyla ukradena. Tu se vysmál tesař oboum, řka: Vy jste mi udatní mužové! Děláte, jako byste byli přemocni, a ejhle! stará bába vás tam přemohla, ba vám i notně vybila. Já však jsem ji vyplatil, že zapomene na vždy krásti mrkve. Tu počali oba, báti se před tesařem, ani viděli, jak je mocný. Měli ho prvé jen za nepatrného hubence, když jej srovnávali k sobě, od toho času ale vážili si jeho velmi. Zahrádku svou hlídali, nebylo jim více zapotřebí, neboť Lauma nepřišla více.“

Výklad. Pověděli jsme již, že mrkev červená v báji litevské je to, co jinde je jablko zlaté, neb olnivé, červené, jako v řeckém bájesloví se nalezá ráj a jablka zlatá Hesperid, život, plodnost, mládí, krásu, to jest původně jarost dadoucí. Ležela v takovém ovoci bohatost jarních bohů, bez nichž nebylo jim lze přemoci zimní mocnosti. Bylyť to bezpochyby, jak praveno již výše, původně klíny hromové, bleskové, zbraň jarních bohů, padající s bleskem a dušemi k zemi. Jarem teprva dle domnění pohanského počaly tyto klínové s hromobitím se jeviti, zima byla tichá a zmrzlá: jaro bouřilo a nořilo, přivádělo totiž vláhu nebeskou. Ta se musila tudíž vydobýti a jelikož to se zdálo diti jen jarní bouřkou s hromobitím, domnívalo se, že podmínka jarního blahobytu je boj na život a smrt, boj krvavý mezi jarním bohem a mocností zimní. Tato mocnost zimní je v litevském báji právě Lauma, naše to Ježibaba, v níž podnes Litvané mocně věří jako Rusové v Jagu-babu. Onať bydlí taktéž co příšera v lese, t. j. na pošmurné zimní obloze, na kteréž si jarní bohové již vystavili dům svůj a zahrádku naplněnou zbraní jarní.

Té zbrani měla by právě zapotřebí: Lauma, aby se poněkud ještě ubránila násilí jarních mocností. Pročež krade mrkve, hromové klíny, počínajíc sama již se chystati k boji tušenému. Má ještě vozík železný, t. j. hrom rachotící, ba i bič drátěný t. j. blesk, jež zajala co Ježí-baba na podzim letním bohům, ale schází jí ještě klín hromový t. j. zralé hromobití a výdatné, krade tudíž v noci t. j. ve tmě mračen bouřlivých, mrkev červenou, zeleniny ponechávajíc, co jsou bezpochyby obrazy jarních obláčků. Ti bájeslovci ale, jimž jsou jablka červená hvězdami, vykládají krádež jablek zatměním jasného a jarného počasí, vracením se opět zimních mračen a to zakrýváním sluneční a hvězdní záře.

Že samotný čert odolati nemohl Laumě, je patrné, neboť čert je zde pouhý víchr a bouřka, kterýchž se stárá Hromnice ovšem nebála, hlavně tenkrát, když čerta samého viděla hlídati, bez Peruna, bez blesku a hromu, když bouřilo jen na licho, ona však měla ještě i vůz hromový i bičik bleskový, jež byla, jak praveno, zajala předešlý podzim. Za stejnou příčinou nebála se Perkúna t. j. zde pouhého blesku bez hromu, pouhého blýskání. Perkún dobře namítal, že ho zuby bolely, co je v báji význačné, jelikož zuby světlé bývaly obrazy blesků samých a zuby neb vlasy vytahovati bylo báječně tolik, co boha zbavovati zbraně. Jinak se jí vedlo ovšem s tesařem, t. j. s nejvyšším bohem povětří, jenž i teslici (sekeru) měl i housle t. j. nebeskou blýskavici i hudbu, jehož posluhové toliko byli i Perkún i čert, jimiž přeoral, jak už víme, veškerá nebesa. Tu povstal tudíž pravý jarní boj, boj rozhodný. Přilákal ji předně hudbou svou jarní t. j. pohnutým jarným vzduchem, v němž se již ozýval silně jarný hrom: a jí, která před rokem sama byla mladá hromnice, vzpomenuvši si na vlastní svou jarní hudbu, zachtělo se zmladnouti t. j. opět jarně housti. Měla však příliš tlusté prsty, které byly symboly nemotornosti a ztuhlosti zimy, vztah zajisté majíce, jak německé slovo pro hromový klín, totiž Teufels-Finger, podnes naznačuje, taktéž na blesky, hlavně pak na hromové klíny. V jarní bouřce, domnívali se staří, musila býti zimní mocnost překonána, zbavena své zbraně a tělesně troskotána, poraněna, ne-li usmrcena. Ten úkol vyvádí právě tesař. V jiných bájích musí bába mračno do čertového mlýna nésti, aby byla v mladou ženu, v jarní to oblak, přemleta: tu vybledává si tesař lesní vývratek, jež teslicí či sekerou svou proměňuje v rozštěp, v kterém Ježí-babě rozmačká její prsty, až krev vytéká dlouhou dobou, t. j. teplá jarní vlaha t. j. až leden se promění v únor, zima v léto (liti). Poněvadž se však hromový kámen, Per-

kmo aknů litevsky jmenuje i Laumes papas t. j. prsa Laumy bradavice, cecy Laumy: může i býti, že původně v báji se vypravovalo, že jí tesař do rozštěpu celou vstrčil a prsa jí rozmačkal, jako u nás ještě vypravují: že „baba spadla s kamen (s nebe či s ohnivého místa), rozbila si cecky, mléko teklo v necky.“ Na to ovšem Lauma vytekla celá a zmizela tudíž, stanouc se pouhým vzduchem pohnutým co vítr.

Co pak asi vypravuje báje dále, když tesař byl již zahanbil své soudruhy a překonal tu zimní můru? Vypravuje takto: „Žili a hospodařili tak několik let, až jim napadlo, že by bylo lépe, aby jen jeden z nich tu co pán hospodařil. Nemohli se však tak snadno sjednotiti, kdo má býti pánem, jelikož každý tvrdil, že se byl velmi o dům stavbou přičinil. Posléze ustanovili se na tom, že jedenkaždý noc po noci postraší ostatních, ten ale, kdo neboje se vytrvá a ostatní dva odstraší, že bude v domě jediným pánem.

Odešel tedy hned první noc čert, aby ostatní dva postrašil a odstrašil. O půlnoci povstala vichřice a přemocné větrů bouření, tak že domek počal se trásti a praskati. Střechy počaly se hýbat, ba i klády ve stěnách pohybovaly se. Perkún, jak toho uslyšel, ihned oknem utekl. Tesař ale vyndal svůj zpěvník, zpíval a modlil se, pobyl však v světnici. Neboť čert nemohl ho zastrašiti, i když hřmotil, jak jen jemu se líbilo. Perkún prohrál tudíž proti čertu, vyhrál však proti němu tesař. Druhou noc odešel Perkún, aby postrašil oba ostatní. Bylo již notně pozdě v noci, tu povstalo jedno mračno temné jako pytel a neslýchaný hrom a blýskot vyrážel z něho a čím více se přibližovalo mračné to povětří domku, tím horší bylo hromobití a rachot, tak že bys byl myslil, netoliko domeček než i celý les že bude ubit v zemi až do nejhlubší propasti. Též střelby blesků a jich lomoz byl tak náramný, že bys byl opět myslil, každé okamžení že musí oheň vypuknouti. Jak mile to vše čert byl pocítil, vymrštil se jako vítr oknem ven a uprchl taktéž. Báltě se čert věru Perkúna domnívaje se, že by ho zastřelil svým bleskem, neboť dobře mu známo bylo, že Perkún čerty, kteřížto se rádi světem potulují, hledí usmrtiti (Vzpomínka to na podobné boje Zeusa s Giganty a Titany). Tesař však pobyl v pokoji, vzav opět svůj zpěvník, zpíval a modlil se, ani se nestaraje o hrůzy, které venku Perkún prováděl. Takto vyhrál tesař po druhé, a čert po druhé prohrál.

Třetí noc konečně odešel tesař sám, aby hrůzy na ně pouštěl: a Perkún s čertem pobyl v pokoji, přemítající, jak as bude moci tesař je postrašiti? Tesař ale měl bič a vůz železný, jež byl odňal

tehďáz Laumě, aniž ti dva o tom byli věděli, uschovaný v nejtma-
vějším lesu; šel si tedy pro ten vozík a bičík, mysliv, s nimi když
přijede k domku, že budou míti dosti strachu. Posadil se tudíž do
vozíku a počal bičem práskati a ejhle vozík dorážel přímo k domku.
Volal při tom neustále, jak Lauma byla volávala: Pič, pač, železný
vozíku! drátěný bičíku! a tak to šlo ustavičně blíž a blíže k domku.
Ti dva ale v pokojíku slyšeli to a mysleli, že to nemůže nižádný jiný
býti, nežli Lauma sama, která jim tehďáz tak nemilosrdně byla vybila.
Popadl je oba tedy tak neukrotitelný strach, že jim nebylo více lze,
pobyti ještě déle v pokojíku. Perkún utekl, vrha za sebe a okolo
sebe oheň, opět oknem, a čert podělal se strachem do všech hrnků
na kamnech a když i sám sebe tak strašně byl podělal, vyletěl střechou
a vykýřem ven. Od tohoto okamžení neukázal se ani jeden ani
druhý více v domku.

Tím způsobem dobral se tesař celého překrásného domku a
byl samojediným pánem v něm.

Výklad. Upamatujeme-li se na boj tesaře s Laumou, tož upa-
matujeme se, že to byl boj jara se zimou a to boj vítězoslavný.
Jaro zmocnilo se vsí síly světové, zimou zadržené a bylo tudíž nutno,
ukázati se v plné jarní moci, aby jaro samo jediné panovalo, t.
aby konečně i bez vichru a hromu jarního panovalo teplé a klidné
povětrí. Totě vyloží nám snaha tesařova, býti jediným pánem domku
nebeského, oblohy to jarní, jasné a tiché; k čemu dle náhledu pohanů
patřilo však napřed úplně a zralé hromobití jarní. Pročež počal
předně čert vichrem, jenž protřásl celou budovu nebeskou a to tak,
že z ostatků mračen i blesky (Perkún) počaly vylétati a jarní hrom
z nebes byl slyšeti (tesař zpíval pobožně). Pak se ukazovala se-
hnaná všechna černá mračna, tmavá jako pytel; bylo t. i vláhy jarní
nutno, pročež mračna mnohonásobným bleskem a hromobitím (Per-
kúnem) musila býti prorážena, tak aby se zdálo, že celý svět blýs-
káním shoří a hromobitím zajde. Avšak trvalo to jen krátký čas,
vichr se utišil (čert uletěl), a jen hřímání jarní (zpěv pobožný) pobýlo
dále. Toto hřímání zmocnilo se posléze úplně síly jarní přírody
co hromobití, nebo jak báje vypravuje: Železný vůz hromový
a blesky, jež byl bůh všehomíra, jediný to bůh země, úplně odňal,
ukázaly se v neobmezené své jarní moci, a to tak, že před nimi a
v nich i vichr osamotnělý a bleskot a hrom jim předcházející v nivec
byly obráceny a ukojeny, tak že i ozon jarní t. j. sírkovitý zápach,
byl pocítiti po zralé, výdatné bouřce na vyjasněné, modré obloze. Tu
vlastně je báje ukončena ukázavši nám přechod zimy v jaro a pře-

chod těch tří mocností jarních v jeden vesmír jarní; než humor vypravovatelův pozdějších připojil báji ještě následující slova: „Tak se stal tesař pánem celého pěkného domu. Hrnce vycidil (nebe se úplně vyjasnilo či vyčistilo), lejno čertovo prodal pak tesař do lékárny, čím si mnoho peněz vytěžil. V domu svém živ byl co pán mnohá léta a apothekáři prodávají až posud ještě to čertovo lejno co lék.

Historische Section am 28. December 1868.

Anwesend die Herren Mitglieder: Wocel, Hattala, Zap, Vrfátko, Lepař, Tieftrunk; als Gäste die Herren: E. Komárek und A. Baum.

Herr Emil Komárek gab zuerst einen historischen Abriss der Centralisation der Prager Fürstenmacht und trug sodann einige Conjekturen zur Libušasage und der Grünberger-Handschrift vor.

**Verzeichniss der seit 1 Juli bis letzten December 1868 eingelangten
Druckschriften.**

Monatsberichte der kön. preuss. Akademie der Wissenschaften.
Januar bis Oktober 1868.

Von der gelehrten Gesellschaft zu Belgrad:

Гласникъ србског ученог друштва, књига VI. 2-ги оделѣак. I. (1868).
Annales de l'Observatoire r. de Bruxelles 1868, f. 6—10.

Von der physikal. Gesellschaft zu Berlin:

Fortschritte der Physik im Jahre 1865.

Vom Bureau de la recherche géologique de la Suède:

A. Erdmann, Exposé des formations quaternaires de la Suède,
sammt Atlas.

Bulletin de la Société imp. des naturalistes de Moscou. 1867.
Nr. III., IV.

Jahrbuch der k. k. geolog. Reichsanstalt. Jahrg. 1868.

Verhandlungen der k. k. geol. Reichsanst. 1868. Nr. 7. Bericht
v. J. 1868.

W. Ritter v. Heidinger, Zur Erinnerung an Ferd. Freih. von
Thinnfeld.

Mémoires de l'Académie imp. des sciences de Lyon. Classe des
Sciences. T. XVI.

Abhandlungen der histor. Classe der k. bayer. Akademie der
Wissensch. Bd. X. 2. Abth., Bd. XI. erste Abth.

C. Voit, Ueber die Theorie der Ernährung der thierischen
Organismen.

H. Brunn, Ueber die sogenannte Leukothea in der Glyptothek.
Aug. Vogel, Denkrede auf Heinrich von Vogel.

Sitzungsber. der k. bayer. Akad. der Wissensch. 1868. I. Hft.
2, 3, 4. II. 1, 2.

- Almanach der k. bayer. Akademie der Wissensch. f. d. J. 1867.
 Neues Lausitzisches Magazin, 1867. Hft. 2, 3. 1868. Hft. 1.
 Bd. 54. 1.
 Vierteljahrsschrift der naturforsch. Gesellsch. in Zürich. Dritter
 Jahrg. Hft. 3.
 Mémoires de l'Académie imp. des sciences de St. Petersbourg
 VII. serie, T. XI. Nr. 9—18.
 Bulletin de l'Académie imp. des sciences de St. Petersb. T. XI.
 feuilles 7—37.
 Vom Ferdinandeum zu Innsbruck:
 Runkelsteiner Fresken.
 Neue Zeitschrift des Ferdinandeums X. Bdchen.
 Zeitschrift des Ferd. III. Folge, Hft. 6—12.
 Bericht des Ferd. XXVII.—XXX.
 Mittheilungen des naturhist. Vereins für Steiermark. V. Hft.
 Schriften der naturforschenden Gesellschaft in Danzig. Neue
 Folge Bd. II. Hft. 1.
 Hedwigia Nr. 12. 1867.
 Vom histor. Verein für das Grossherz. Hessen zu Darmstadt:
 Archiv für Hessische Geschichte. Urkundenbuch. 5 Hefte.
 Mémoires de la Société des sciences physique et naturelles de
 Bordeaux T. V.
 Mittheilungen der antiquarischen Gesellschaft in Zürich. Bd. XVI.
 Abth. I. Hft. 1.
 Mittheilungen der antiquarischen in Zürich. Mosaikbild von Orbe.
 Zeitschrift der deutsch. geol. Gesellsch. zu Berlin. Bd. XX. Hft. 2.
 Jahresbericht der naturforsch. Gesellsch. Graubündens Neue
 Folge. XIII. Jahrg.
 Sulzfluh, Excursion der Section Rhätia. Chur. 1865.
 Vom königl. Sächsischen Ministerium für Cultus und Unterricht:
 Codex diplomaticus Saxoniae regiae. II. 8. Band.
 Mittheilungen des histor. Vereins für Steiermark. 1—11. Hft.,
 dann 13., 14. und 16. Heft.
 Beitrag zur Kunde Steiermärk. Geschichtsquellen, 3. u. 5. Jahrg.
 Schriften des histor. Vereins für Innerösterreich. I. Hft. (1848).
 Quetelet, Sur les phénomènes périodiques.
 Rodolphe Reuss, La destruction du protestantisme en Bohême.
 Paris 1868.
 Schriften der kön. physik. ökonom. Gesellschaft zu Königsberg.
 VIII. Jahrg. Abth. 1, 2.

Zeitschrift des Harzvereins für Geschichte u. Alterthumskunde.
Jahrg. I. Heft 1.

Siebenundzwanzigster Bericht über das Museum Francisco-Carolinum zu Linz.

Schriften der Universität zu Kiel aus dem J. 1867.

Atti del reale Istituto Veneto, Disp. V., VI., VII.

Memorie del reale Istit. Veneto di scienze, lettere ed arti. Vol. XIV.

Bulletin de la Société géologique de France. Tome VIII. feuilles 28—34. T. IX., T. XII. feuilles 44—51, T. XIII. f. 1—2. Deuxième série T. XXIV. T. XXV. f. 21—41.

Abhandlungen der Schlesischen Gesellsch. für vaterländische Cultur, phil.-histor. Abth. 1867, 1868. I. Hft. — Naturwissensch. Abth. 1867, 1868. I. Heft. Jahresbericht für 1867.

Verzeichniss der in den Schriften der Schles. Ges. f. vaterl. Cultur von 1804 bis 1863 enthaltenen Aufsätze.

Anzeige der Vorlesungen und des Personalstandes am polytechn. Institute des Königr. Böhmen für 1868—1869.

Přehled přednášek a výkaz osob činných na polytechn. ústavu král. Českého pro školní r. 1868—1869.

Zeitschrift „Lotos“ von Juli bis September 1868.

Prof. Peschka, Ursachen der Dampfkessel-Explosionen.

— Theorie des Differential-Flaschenzuges.

— Dampfkessel-Explosion im Etablissement Pintner in Brünn. Peschka und Edm. Kautný, Freie Perspective in ihrer Begründung und Anwendung.

Prof. v. Leonhardi, Sätze aus der theoret. u. prakt. Philosophie, als Entwurf zur Besprechung auf dem Philosophenkongress zu Prag. 1868.

C. Amerling, Gesammelte Aufsätze aus dem Gebiete der Naturökonomie und Physiokratie.

Denkschrift der Gesellsch. für Natur- und Heilkunde in Dresden, als Festgabe zur Feier ihres fünfzigjährigen Bestehens.

Mémoires de la Société roy. des sciences de Liège. Deuxième série. T. II.

Mémoires de l'Académie imp. des sciences, belles-lettres et arts de Lyon. Classe des lettres. T. XIII.

Annales de la Société Linnéenne de Lyon. T. XV.

Aarboger for Nordisk oldkyndighed og historie. 1867 IV. 1868. I.

Tillag til Aarboger for Nord. oldkynd. 1867.

Zeitschrift des Vereins für hessische Geschichte und Landeskunde. Neue Folge. II. Hft. 1, 2.

Nova acta regiae Societatis scientiarum Upsalensis. Seriae tertiae Vol. VI. fasc. 2.

Annual Report of the Departement of Agriculture for the year 1866. Washington.

Monthly Report of the Depart. of Agricult. for the year 1867.

Memoires of the American Academy of arts und sciences. New Series. Vol. IX. p. 1.

Proceedings of the American Academy. Vol. VII. f. 24—43.

Proceedings of the American Association for the advancement of Science. Boston 1850—1851.

Proceedings of the Americ. Associat. Cambridge. 1867.

The Transactions of the Academy of Science of St. Louis. Vol. II.

Annals of the Lyceum of Natural history of New York. April—May. 1867.

Von U. S. Surgeon General's Office: Report of Epidemic Cholera and Yellow fever. Washingt. 1868.

Smithsonian Contributions to Knowledge. Vol. XV. Washingt.

Memoires presented to the California Academy of Science. Vol. I. Part. 2. San Francisco 1868.

Journal of the Academy of natural sciences of Philadelphia. Vol. VI. p. 2.

Proceedings of the Academy of natural sciences of Philadelphia. 1867. Nr. 1—4.

Memoirs of the Boston Society of natural-history. Vol. I. p. 1, 2, 3.

Proceedings of the Boston Society of nat.-history. Vol. III., IV., V. und XI.

Annual of the Boston Society of natural-history. 1868—1869.

Boston Journal of natur.hist. Vol. V.

Jahrbücher der k. k. Central-Anstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus. Neue Folge. III. Bd.

Zap. Česko-Moravská Kronika. Seš. 35, 36.

A. V. Šembera, Západní Slované v pravěku.

B. Jedlička, Psychologický rozbor holé věty.

Von der k. ungarischen Akademie:

Evkönyv. XI.: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. XII.: 1.

Nyelvtudom. Értesitő III.: 1, 2.

Philos. törv. és tört. Értesitő. V.: 1, 2, 3.

Mathem. és term. Értesitő. V.: 1, 2. VII.: 1, 2.

Archaeol. Közlen. V.: 1, 2. VI.: 1, 2. VII.: 1.

Statist. és nemz. Közlen. I.: 1, 2. II.: 1, 2. III.: 1, 2. IV.: 1, 2

Monumenta. Script. VIII., X., XIII., XVI., XVII., XVIII.

Monumenta. Diplom. XI.

Czinár: Index alphabet.

Almanach 1866, 1867, 1868.

Jegyzökönyv. III.: 1, 2. IV.: 1, 2.

Értesítő 1867: 1—17. 1868: 1—4.

Történettudom Értekez. I—VI.

Budapesti Szemle IV., XXX.

Ordnung der Vorlesungen und Personalstand der k. k. Univers.
zu Prag 1863—69.

Mittheilungen der k. k. geograph. Gesellsch. in Wien. 1868.

Mémoires de la Société de physique et d'hist.-natur. de Genève.
T. XIX.

Bericht über die Verhandlungen der naturforsch. Gesellschaft in
Freiburg i. Br. IV. Bd. 5, V. Bd. 1.

Abhandlungen der naturhistor. Gesellsch. zu Nürnberg. IV. Bd.

J. Kudelka, Ueber drei optische Versuche. Linz 1868.

Memorie del reale Istituto Lombardo di scienze e lettere. Classe
di scienze matem. e naturali. Vol. X.: 4, 5.

Memorie del reale Ist. Lomb. Classe di lettere e scienze morali.
Vol. X.: 5, 6.

Solenni adunanze del. r. Istituto Lomb. di scienze e lettere 1867.

Rendiconti del r. Ist. Lomb. Classe di scienze matem. e natur.
Vol. III.: 9, 10.

Rendiconti del r. Ist. Lomb. Classe di lettere. Vol. III: 10. V.
IV.: 1—10. Serie II. Vol. I.: 1—10.

Acta Universitatis Lundensis 1867, 1868.

Lunds Universitets-Biblioteks Accessions-Katalog 1867.

Öfversigt af Finska Vetenskaps-Societetens Förhandlingar. Hel-
singfors. 1866—1868.

Bidrag till Kännedom af Finlands natur och folk. Hft. 11, 12.

Mittheilungen aus dem Archive des voigtländ. alterthumsforsch.
Vereins in Hohenleuben, nebst dem 38. und 39. Jahresbericht.

Verhandlungen der koninkl. Akademie van Wetenschappen.
X. Bd. Amsterdam 1868.

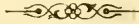
Verslagen en mededeelingen der k. Akad. van Wetensch. Afdeel
Letterkunde. Bd. XI.

Verslagen en mededeelingen der k. Akad. van Wetensch. Afdeel
Naturk. Tweede reeks Bd. II.

Jaarboek van de k. Akad van Wetensch. te Amsterd. 1867.

	Seite
Philologische Section am 16. December.	
Hattala, A. Schleicher und die slavischen Consonanzen	42
Philosophische Section am 21. December.	
* Hanuš, Ueber das litauische Volksmärchen: Der Zimmermann, Perkúnas und der Teufel	42
Historische Section am 28. December.	
Komárek, Historischer Abriss der Centralisation der Prager Fürstenmacht und Conjecturen zur Libušasage und der Grünberger Handschrift	52

Verzeichniss der seit 1. Juli bis letzten December 1868 eingelangten Druckschriften	53
---	----

Folgende Publicationen der königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften können durch die Verlagsbuchhandlung „Fr. Tempský“ in Prag bezogen werden:

Palacký Fr. Würdigung der alten böhm. Geschichtsschreiber. 1830 . . .	1 Thlr.
„ Staří letopisové čeští od r. 1373 do 1528.—1829. (XVIII und 518 S.)	20 Sgr.
Cochy A. L. Mémoire sur la dispersion de la lumière. 4. 1836	3 Thlr.
Vorträge, gehalten bei der ersten Jubelfeier der Gesellsch. im Sept. 1836	5 Sgr.
Hanuš J. Verzeichniss sämmtl. Werke und Abhandlungen der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften. 1854	6 Sgr.
Bartoš (Bartholomæus von St. Aegydius), Chronik von Prag (1524—31) im latein. Text bearbeitet von Höfler. 1859	20 Sgr.
Kulik J. Jahresformen der christl. Zeitrechn. (1000jähr. Kalender.) 4. 1831	10 Sgr.
Böhm J. Ballistische Versuche und Studien. 4. 1861. (195. — 3. Taf.)	1 Thlr.
Tomek, Základy starého místopisu Prahy. 1, 2, 3, 4.	4 Thlr.
J. Emler, Reliquiae tabularum terrae citationum vetustissimae. 1867 . .	2 fl. ö.W.
Hanuš, Quellenkunde und Bibliographie der böhm. Literaturgeschichte .	1.60 „

ZOBODAT - www.zobodat.at

Zoologisch-Botanische Datenbank/Zoological-Botanical Database

Digitale Literatur/Digital Literature

Zeitschrift/Journal: [Sitzungsberichte der königlich böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften in Prag](#)

Jahr/Year: 1868

Band/Volume: [1868_2](#)

Autor(en)/Author(s): Anonymus

Artikel/Article: [Sitzung der philologischen Sektion 1-57](#)